

RUSYA'DA 1905–1920 YILLARI ARASINDA TARİHSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE SİYASAL TARTIŞMALAR

Berker BANK*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Rus Devrimi'nin hangi tarihsel ve düşünsel koşullar içinde oluştuğunu, bu koşullarda meydana gelen değişikliklerin Lenin'in teorik dünyasına nasıl yansıdığını ve devrim stratejisini belirlerken ne tür etkilerde bulunduğunu anlamaya ve göstermeye yöneliktir. Rusya'da devrimci dönüşüm sorunsalına Lenin açısından bakıldığında sosyalizmin gerçekleşmesi için bir devrime ihtiyaç vardır. Ancak, Rusya'nın kendine özgü koşulları göz önünde bulundurulduğunda, işçi sınıfının "bilinçlendirilmesi" gerekliliği ön plana çıkar. Lenin, bu noktadan sonra kitlelerin bilinçlendirilmesinin merkezi esaslara dayalı örgütlenmiş disiplinli bir parti aracılığıyla aşılabileceğini iddia eder. Rus burjuvazisinin güçlü olmayışı burjuva devrimini güçleştiren temel faktörlerden biridir. Bu noktadan sonra Lenin, kapitalizmin görece geliştiği ve güçlü burjuvazinin olmadığı ülkelerde işçi-köylü ittifakı temelinde burjuva demokratik devriminin gerçekleştirebileceği iddiasında bulunur.

Anahtar Kelimeler: Çelişki, En Zayıf Halka, Emperyalizm, Devrim, Sosyalizm, İşçi Sınıfı.

ABSTRACT

The purpose of this study is directed towards understanding and pointing out the historical and intellectual conditions in which the Russian Revolution took place, how the changes in these conditions were reflected in the theoretical world of Lenin and the effects of these in determining the revolution strategy. When we look at the revolutionary transformation problematic in Russia from the point of view of Lenin, a revolution is needed for socialism to be realized. However, when conditions specific to Russia are taken into consideration, the requirement for worker class "to be made conscious" had taken priority. Lenin claimed that after this point, the masses could be made conscious by a disciplined political party that was organized based on centralization principles. The weakness of the Russian Bourgeoisie is one of the basic factors that made bourgeois revolution more difficult. After this point, Lenin claimed that democratic borgeois revolution can be achieved through the worker-peasant alliance in countries where the bourgeoisie was weak and the development of capitalism was relative.

Key Words: Contradiction, Weakest Link, Imperialism, Socialism, Revolution, Working Class.

* Dr. Yakın Doğu Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü
YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. IV, No.1, (Nisan 2011)

Giriş

Marx, kapitalist üretim tarzına ilişkin kuramsal düzeydeki çözümlerini, tarihsel koşullar tarafından belirlenmiş verili bir toplumsal oluşuma bağlı olarak gelişen, üretim biçiminin henüz rekabetçi kapitalizmin hâkim olduğu bir dönemde geliştirdi. Lenin ise Rusya özelinden hareketle kapitalizmin gelişimini ve buna bağlı olarak sosyalist bir devrimin gerçekleşmesi yönündeki düşüncelerini - rekabetçi kapitalizmin daha ileri bir aşaması olarak nitelendirdiği- emperyalist aşamada geliştirerek hayata geçirmeye çalıştı. Bu nedenle Lenin, Marx'ın sosyalist devrime ilişkin birçok öngörüsünün emperyalist aşamada geçersiz olduğunu ısrarla vurguladı. Lenin'in, kapitalizmin farklı bir aşamasına dikkat çekerek stratejik temelde geliştirdiği bu eleştirisi Marksist yönetime ilişkin olmayıp, toplumsal değişimi ve gelişimi göz ardı ederek, onun mekanik bir biçimde dondurulmasına yönelikti.

Marx, Rusya'da bir devrim olasılığını çeşitli çalışmalarında her zaman vurgulamıştı. Marx, Rusya'nın içinde bulunduğu siyasi duruma ilişkin düşüncelerini, Sarge'ye yazdığı mektupta şöyle özetliyordu:

“... Rus halkının da yarar sağlayacağı Rus toplumsal devriminin - bu devrimin öğeleri, gelişebilmek için yalnızca böyle bir dış itkiyi gereksiniyor - patlamasına yardımcı olacaktır” (Marx, 1996: 26).

Marx'ın Rusya'nın içinde bulunduğu toplumsal hadiselerle ilişkin yaptığı tespitlere bakılırsa, gelecekte bir devrim beklentisi içinde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, Marx, bu devrimin, Rusya'nın kendi iç dinamikleri tarafından değil de, daha çok bir dış itiyile bağlı olarak gerçekleşebileceği düşüncesini taşımaktadır.

Sosyalist devrimlerin gerçekleşme koşullarını kapitalizmin en ileri düzeye ulaştığı, üretici güçlerin en fazla geliştiği, bilimsel ve teknolojik atılımların yapıldığı Batılı ülkelerdeki ilerlemelere bağlayan Marx'ın tespitinden farklı olarak Lenin, üretici güçlerin en fazla geliştiği ve kapitalizmin en ileri düzeyde olduğu şu ya da bu ülkede değil, emperyalist zincirin en zayıf halkasını oluşturan ülkenin kopmasıyla sosyalist devrimlerin gerçekleşebileceği düşüncesini taşımakta idi. Böylece, Lenin, emperyalist aşamada sosyalist devrim stratejisinin kuramsal temellerini oluşturmuş oluyordu.

Rusya'nın çok hızlı bir biçimde kapitalistleşme süreci içinde bulunduğunu, büyük kapitalistlerin gelişen rekabete bağlı olarak küçük kapitalistleri piyasadan silmesinin Rusya'daki kapitalistleşme sürecini daha da hızlandıracağını ve bu ka-

pitalistleşme sürecinin kırsal alanda ortaya çıkardığı diğer bir sonucu olarak da topraklarından kopmuş Rus köylüsünün şehirlerde zamanla proleterleşerek ucuz iş gücünü meydana getireceği yönündeki düşünceler Lenin'in yaptığı ilk tespitler arasında yer almakta idi (1979: 68).

1898 yılında Minsk'te toplanan dokuz kişi RSDİP'yi (Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi) kurarlar. Bu Parti'nin oluşumunda iki önemli husus göze çarpmaktadır. *Birincisi*, Rus yerine Rusya kelimesi kullanılarak farklı etnik kökenden gelen çeşitli işçileri kapsıyor olmasıdır; ikincisi, *Komünist Manifesto*'da geçen önce burjuva devriminin ardından da proletarya devriminin gerçekleşmesi yönündeki aşamalı devrim stratejisini esas alan klasik Marksist teorinin kabul edilmesidir (D'Encausse, 2002: 64).

Rusya'da uzun yıllar boyunca devrimin gerçekleşmesi için mücadele eden ve siyasi mücadelesini sürdürmekte kararlı olan en önemli siyasi akımlardan biri "*Narodnikler*" idi. Bu siyasi hareket gelecekte gerçekleşeceğini düşündüğü olası bir devrimin, ancak büyük köylü kitlelerin önderliğinde yapılabileceği yönündeki tezde ısrarlıydılar. *Narodnikler*, Rusya'da olası bir devrimin, ancak köylü önderliğinde yapılabileceğini, komünist topluma kapitalist aşama yaşanmadan bir geçiş olabileceğini, köylülerin ağır bastığı bir toplumda, Batı burjuvazisinin gerçekleştirdiği anlamda bir demokratik devrimin olamayacağı yönündeki düşüncelerini muhafaza etmekteydiler. *Narodnikler*'in Rusya özelinden hareketle stratejik temelde geliştirdikleri bu siyasi tutumları Lenin'i, Rusya'da kapitalizmin çoktan gelişmeye başladığını, bu sürecin tarihsel bir zorunluluk olduğunu ve bu sosyo-ekonomik gelişmeler karşısında köylü önderliğine dayalı bir devrimin gerçekleşme ihtimalinin Rusya'da olanaksızlığını ispatlamaya yöneltti. Lenin, Rusya'nın kapitalist bir ülke haline gelmeye başladığını şöyle ortaya koyuyordu:

"...birincisi, toplumsal iş bölümü, meta ekonomisinin ve kapitalist ekonominin bütün gelişme sürecinin temelidir. İkincisi, Rusya'da gelişen kapitalizmin sonucu olarak sanayi nüfusu tarımsal nüfusun aleyhine büyüdüğünü, bu durumun bir ülkenin kapitalistleştığının tipik bir sonucu olduğunu..." (1988: 27-28).

Lenin'e göre, Rusya kapitalistleşme süreci içerisine girmişti, artık bu gelişmenin karşısında durmak mümkün değildi. Bu çalışmanın amacı, 1917 Rus Ekim Devrimi'nin hangi tarihsel ve düşünsel koşullar içinde oluştuğunu, bu koşullarda meydana gelen değişikliklerin Lenin'in teorik dünyasına nasıl yansıdığını ve devrim stratejisini belirlerken ne tür etkilerde bulunduğunu anlamaya ve göstermeye yöneliktir.

Lenin'in Devrimci Mücadele Sorununa Yaklaşımı

Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı'nın Önsöz'ünden bir alıntıyla başlayalım:

“İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır (Marx, 1995a: 46).

Bilinç, kesinlikle belli bir nesnelliğin doğrudan zihne yansımaları olarak görünmez. Belli bir nesnelliğin, belli bir bilinci tayin etmesi kuşkusuz doğrudur; ancak bu sanıldığından daha dolambaçlı bir işlemdir. Toplumsal varlık, doğrudan uzantısı olan toplumsal hareketlilik aracılığıyla bilinci tayin eder. Toplumsal varlık ile bilinç arasındaki ilişki doğrudan olmayan dolaylı bir süreçtir (Çulhaoğlu, 2002: 88).

Bilinç, nesnelliğin dış görünüşü ile algılanması değil, söz konusu nesnelliğin özünün, kendini ortaya koyma biçimlerinin ardından yakalanması demektir. Bilinci yaratan son kerte de elbette varlıktır. Maddi varlık koşullarından bağımsız bir sınıf bilinci oluşturulamaz. Ancak, sözü edilen nesnellik hareketi ve çelişkileri karmaşık bir bütünlük oluşturur. Nesnelliğin kendini ortaya koyuşu her zaman bir hareketliliktir. Dolayısıyla, kendini bir hareket biçiminde ortaya koyan nesnelliğin tüm boyutlarıyla yakalanabilmesi, en başta, sözü edilen hareketle içselleşmekten geçer. Kısacası, söz konusu olan, sınıf (burjuva veya proletarya) bilinci için belli bir sınıfın üyesi olmak değil, o sınıfa özgü belli bir hareketliliğin içinde bulunmaktır. Bu noktada Öngen şöyle diyor:

“...sınıf üyelerinde ortak bir aidiyet duygusundan veya ortak bir yaşam biçiminden kaynaklanan benzer tutum ve inançlar gelişmedikçe sınıf bilincinden söz edilemez”(1996: 61).

Örneğin, emek-sermaye arasındaki çelişkinin kendini somutlaması, işçi patron, işçi resmi görevli arasındaki ilişki ve çelişkiler gibi sayısız görüngü aracılığıyla gerçekleşir. Bunlar aslında çelişkinin özü değil, görünümüdür. İşçi, gerçekte, hiçbir sınıf bilinci nüvesi taşımadan da mücadeleye katılabilir. Burada, bilinç olmadan da mücadele vardır. İşçinin hiçbir bilinç taşımadan katıldığı mücadeleyi “kendinde sınıf” olarak niteleyebiliriz. Sonuçta bilinç, toplumsal varlığın tek başına değil, mücadeleler aracılığıyla belirlendiği bir sonuç olarak ortaya çıkar. Bunu bir örnekle somutlaştırırsak, kapitalist toplumda sendikal mücadelenin kazanımları sınıf mücadelesinin nihai hedefi değildir. Çünkü, sonuçta, sendikal mücadele de

emeğin piyasa şartlarına uygun olarak makul bir düzeyde pazarlanmasını hedef alır. Sendikal mücadelenin kazanımları nihai bir hedef olmamasına rağmen, bu mücadele içerisinde karşılaşılan sorunları zamanla içselleştirerek sınıfın tarihteki önemi kavranabilir.

Sınıf bilinci, sınıf mücadelesine kıyasla çok daha katı bir kavramdır. Emek-sermaye çelişkisinin şu ya da bu şekilde görünümü olarak belli bir mücadeleye katılan işçi, sınıf mücadelesinin içindedir. Katılınan her sınıf mücadelesi gerçek anlamda sınıf bilinci için yeterli olmayabilir (Çulhaoğlu, 2002: 90). İşte tam da bu noktada Lenin'in işçi sınıfının bilinçlenmesine yönelik yaptığı tespitler önem kazanacaktır. Lenin, işçi sınıfının bilinçlenmesini şöyle formüle etmekteydi:

“Siyasal sınıf bilinci, işçilere, ancak dışardan verilebilir, yani ancak iktisadi mücadelenin dışından, işçilerle işverenler arasındaki ilişki alanının dışından verilebilir (Lenin, 1993: 29).

Lenin, işçi sınıfının kendinde sınıf aşamasından kendi için sınıf düzeyine yükselmesinin, kişinin içinde bulunduğu sosyal sınıfın zorluklarını yaşayarak, kendiliğinden gerçekleştiremeyeceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, Lenin'in sosyalist devrim teorisi, kapitalist toplumun zorunlu olarak kendiliğinden yıkılıp, yerine, sosyalist toplumun kurulacağı şeklindeki bir anlayışı reddeder. Proleter devrimin bu eşi görülmedik bilinçli karakterinden ötürü sadece nesnel etmenlerin olgunlaşmasıyla değil (kapitalist üretim tarzının tarihi görevini bitirdiği gerçeğini yansıtan ve gittikçe derinleşen bir toplumsal bunalım), aynı zamanda öznel etmenlerin de (işçi sınıfının bilinç düzeyi) yeterli düzeyde olmasını gerektirir (Mandel, 1977: 12).

İşçi sınıfının doğrudan sınıf bilincine sahip olmaması, siyasi ve ekonomik konularda burjuvaziye ödünler vermesine ve daha birçok konuda geri adım atmasına neden olur. Kendiliğindencilik ekonomizme varır, devrimciliğe varmaz. Bu nedenden dolayı Lenin'in düşünce sistemi içinde politika görece özerk bir yapıya sahiptir. Daha açık bir ifadeyle, “devrimci inisiyatif” (*Volontarizm*) tarihsel dönüşüm süreçlerinde önemli bir yere sahiptir.

Eğer iktidarın ele geçirilmesi sürecinde işçi sınıfının yürüttüğü ekonomik-politik mücadele Rusya'daki farklı muhalif kesimlerin iddialarının aksine kurulu düzen içerisinde ilerleyerek değil de; toplumsal değişimin sağlanması yönündeki bir mücadelenin, işçi sınıfının önderliğinde devletin tam anlamıyla ele geçirilmesi anlayışına dayalı olarak sürdürülecekse, sosyalist devrim stratejisinin nitelendirdi-

ği belirli aşamalar öncelikle Marx'ın yapıtlarından başlanarak kuramsal düzeyde temellendirilmeliydi. Marx şöyle yazıyordu:

“... toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkileri ile ya da bunların hukuki ifadesinde başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileriyle çelişkiye düşerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişmesinin sonucu olan şekiller olmaktan çıkıp, bu gelişmenin önünde engeller niteliğine bürünürler. O zaman toplumsal devrim çağı başlar...” (Marx, :1995a: 23).

Marx, süregelen toplumsal farklılaşmanın temelinde ve eşitsiz ilişkilerin temelinde sınıf ilişkilerinin olduğunu vurgulamakla birlikte; toplumu geçmişten başlayarak analiz ediyor. Ancak, tarihsel gelişim içerisinde ne kadar determinizm, ne kadar voluntarizm geçerli olacağı nasıl belirlenecektir? Bu sorunun cevabını ancak Marx'ın yaşadığı dönemde ortaya çıkan burjuva devrimlerine ilişkin yaptığı açıklamalardan anlayabiliriz. Marx, tarihsel dönüşüm sürecinde, voluntarizm ile ekonomik determinizm arasındaki ilişki ve çelişkiyi şöyle ortaya koymaktadır:

“Kişiler kendi tarihlerini, kendileri yaparlar; fakat keyiflerine göre, kendileri tarafından seçilmiş koşullarda değil de, geçmişin doğrudan doğruya verdiği ve miras bıraktığı koşullarda olur bu ”(Marx, 1995b: 21).

Marx'ın tarihsel dönüşüm sürecindeki temel yaklaşımı açıktır: Devrimci inisiyatifin rolünde başarıya ulaşabilmesi için devrimin, maddi bir zemine oturması gerekir. Bir başka deyişle, temel yapının (ekonomi), söz konusu devrimci inisiyatifin rehberliğinde zafere erişmesi belli bir olgunluk düzeyine ulaşmasını gerektirmektedir. Ekonomistler tarafından iddia edilen aksine ekonominin voluntarizm üzerinde belirleyici olması açısından bir üstünlüğe sahip olmadığı gibi, bu iki düzey birbirlerini dışlamazlar da. Aksine, özne ile nesne, teori ile pratik, üstyapı ile temel yapı arasındaki ilişki Marksist öğretilerde diyalektik bir bütünlüğe sahiptir. Lenin'in düşünce sistemi içinde ifade bulan işçi sınıfının bilinçlendirilmesi sorunu, bu süreçte partinin rolü, düzeylerin diyalektik bütünlüğü içinde kavranmalıdır. Daha açık bir ifadeyle, tarihsel koşullar tarafından belirlenmiş verili bir toplumsal oluşumu meydana getiren farklı düzeylerden herhangi biri, diğer düzeyler karşısında ayrıcalıklı bir konuma sahip değildir.

Lenin, ekonomistlerin devrimci mücadelede kendiliğindenciliği ön plana çıkartmasına karşı çıkararak, proletaryanın içgüdüsel bir karşı çıkıştan daha fazlasını yapamayacağını vurguluyordu. Ayrıca Lenin, saf ve yalnız işçi sınıfı hareketinin kendi başına bağımsız bir ideoloji geliştirebileceği yönündeki bir düşüncüyü de yadsıyordu. Çünkü, işçiler, sınıf kökeni itibarıyla sosyalizmden daha eskilere gi-

den burjuvazinin gelişmiş ve elinin altında çok miktarda yayın organı bulunan burjuva ideolojisiyle yüz yüze gelmek zorundaydılar. Bu nedenle sınıfsal politik bilinç işçilere ancak dışarıdan götürülebilir idi. Böylece, şu ya da bu şekilde politik bir mücadele içinde yer alan işçi sınıfı “kendinde sınıf” durumundan “kendi için sınıf” durumuna dönüşebilecek idi. Lenin bu durumu şöyle formüle ediyordu:

“Eğer işçiler, hangi sınıfları etkiliyor olursa olsun, zorbalık, baskı, zor ve suiistimalin her türüsüne karşı tepki göstermede eğitilmemişlerse ve işçiler bunlara karşı, başka herhangi bir açıdan değil de, sosyal-demokrat açıdan tepki göstermede eğitilmemişlerse, işçi sınıfı bilinci, gerçek bir siyasal bilinç olamaz...” (1993: 77).

İşçi sınıfının kendiliğinden hareketi tek başına sınıf bilinci yaratamaz. Kitlelerin kendiliğinden ayaklanması ne kadar geniş bir alana yayılırsa ve hareket ne kadar yaygın olursa, sosyal demokrasinin kuramsal, politik ve örgütsel çalışmasındaki bilinç gerekliliği de o kadar ivedileşir. Lenin, proletaryanın kendiliğinden savaşımının, bu savaşıma güçlü bir devrimciler örgütü önderlik edene kadar, kendinde sınıftan hakiki sınıf savaşımı –kendi için sınıf- haline gelemeyeceğini düşünür. Marx toplumdaki egemen düşüncüyü şöyle ifade ediyordu:

“...egemen düşünceler egemen maddi ilişkilerin fikrinsel ifadesinden başka bir şey değildir...” (1987: 70).

Her toplumun hâkim ideolojisi hâkim sınıf elindeki ideolojik üretim araçlarının (kilise, okul, gazeteler) denetlediği ve bunları kendi sınıfsal çıkarları için kullandığı anlamda sınıf ideolojisidir. Bu nedenle de kapitalist toplumda hâkim sınıf burjuvazi olduğundan hâkim ideoloji de, burjuva ideolojisidir. Sınıf hâkimiyeti güçlü, sabit ve sorguya çekilmeyen bir düzeyde olduğu sürece hâkim sınıfın ideolojisi ezilen sınıfın bilincine de hâkim olacaktır; ayrıca, sömürülen sınıf, sınıf mücadelesinin ilk evresinde sömürenlerin formüllerine, ideallerine ve ideolojilerine dayanır. Mevcut toplumun sorguya çekilişi artıkça - ki, bu ancak, siyasal iktidarın fethini hedefleyen örgütlü bir mücadele altında sürdürülebilir- sınıf mücadelesi yoğunlaştıkça ve sömürenlerin sınıf hâkimiyeti eylem alanında gerilemeye başlayınca sömürülenler, iktidardakilerin fikir hâkimiyetinden kurtulmaya başlayacaklardır.

Toplumsal devrim mücadelesinden önce ve bu mücadele esnasında hâkim sınıf ideolojisi ile devrimci sınıfın yeni idealleri arasındaki mücadele sürüp gider. Bu mücadele, devrimci sınıfın tarihi görevlerinin ve mücadelenin kısa vadeli sonuçlarını bilincine varmasını sağlayan somut sınıf mücadelesini yoğunlaştırır ve

hızlandırır. Böylece, devrimci sınıfın sınıf bilinci, hâkim sınıf ideolojisine rağmen ve onun aksine sınıf mücadelesi içinde gelişir. Unutulmamalıdır ki, ancak devrim sırasında ezilenlerin çoğunluğu hâkim sınıfın ideolojisinden kendini kurtarabilir. Çünkü, hâkim sınıfın ezilen sınıf üzerindeki denetimi saf bir ideolojik yönlendirme ve hâkim sınıfın ideolojik üretimini kitlesel özümsemesiyle değil, her şeyden önce, süre gelen ekonomik ve toplumun günlük işleyişi ve bunların ezilenlerin bilinçleri üzerinde yaptıkları etki ile yürütür.

Lenin, işçi sınıfının bilinçlenmesine ilişkin yaptığı açıklamalardan anlaşılacağı üzere, dışarıdan bilinç sayesinde işçilerin, “kendinde sınıftan” “kendi için sınıfa” dönüşebileceğini vurgulamaktadır, bunu da profesyonel devrimcilerden oluşan parti aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini düşünmektedir. Ancak, bu noktadan sonra da, Lenin’in düşüncesine dayalı parti anlayışının, nasıl bir örgütlenme içinde olacağını, hangi strateji ve taktikleri izleyeceğini belirlemek teorik ve pratik sorunlar açısından önem kazanacaktır.

Lenin’in örgüt teorisi, proleter sınıf mücadelesinin ortaya çıkışı, proleter devrimin ortaya çıkışı ve proleter devrimin ilkel başlangıcıyla koşullanmış olmakla birlikte, sınıf mücadelesinin kaçınılmaz mekanik bir sonucu olarak değil, ancak uzun süreli bir mücadele içinde sınıf mücadelesiyle bütünleşebilecek ve ona bağlanabilecek bir teorik pratiğin sonucu olarak yorumlanmalıdır.

Lenin, “*Iskra*” adlı gazetenin ilk sayısında yaptığı açıklamalarda şu tespitlerde bulunuyordu: “Örgütlenmiş güçlü bir partimiz olsaydı bir tek grev, politik bir gösteriye, rejime karşı politik bir zafere dönüşebilirdi; örgütlenmiş güçlü bir parti olsaydı bir tek yerdeki ayaklanma, başarılı bir devrime yol açabilirdi.” Lenin’in parti örgütlenmesine ilişkin olarak yaptığı bu ilk açıklamaları daha sonraki süreçte yaşanacak olan tartışmalar açısından önemli ipuçları vermektedir.

Parti programında belirlenen hedefler üç gruba ayrılıyordu. *Birincisi*, siyasi amaçlar: Eşit ve genel oy hakkı, basın özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü. *İkincisi*, işçilerin ekonomik talepleri: İş gücünü sekiz saate indirme, yaşlı ve sakatlar için devlet sigortası vb. *Üçüncüsü*, köylülerin ekonomik talepleri: Toprak köleliğinin kaldırılması sırasında haksız yere elinden alınan toprakların geri verilmesi. Tüm bu talepler devrimin ilk aşamasında radikal burjuvazinin desteğini alabilmek için azami talepler olarak düşünüldü. Yakın hedeflerle nihai hedef olan sınıfsız toplum arasında bir bağlantıya değinilmedi. Partiye nasıl üye olunacağı konusundaki asıl tartışmaya sıra geldiğinde Kongre’ye, Martov ve Lenin

tarafından iki farklı önerge sunuldu. Parti üyeliği konusunda dile getirilen farklı düşünceler söz konusu olan bu önerelerde şöyle ifade ediliyordu:

“... Martov'un tasarısındaki birinci madde şöyle: "Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin üyesi, parti programını kabul ederek, parti organlarının [aynen böyle!] denetim ve yönetimi altında, partinin amaçlarını gerçekleştirmek için faal olarak çalışan kişidir." Benim tasarımıdaki birinci madde şöyle: "Parti üyesi, parti programını kabul eden ve hem mali yönden, hem parti örgütlerinden birine bizzat katılarak partiyi destekleyen kişidir” (Lenin, 1992a: 58).

İki devrimci arasındaki temel ayrılık noktası Martov, partiye daha çok üye olabilmenin koşullarının çok daha esnek tutularak genişletilmesinin gerekliliğine vurgu yaparken; Lenin ise, profesyonel devrimcilerden oluşan bir partinin önemi-ne işaret ediyor olmasıydı. Lenin'in bu ilk dönem de partinin izlemesi gereken “strateji” ve “taktiklere” ilişkin olarak geliştirdiği ilk tespitleri şunlardı: (1) Liberal burjuvaziye karşı amansız bir muhalefet sürdürmek, (2) proletaryanın köylülük üzerine hegemonyasını savunmak, (3) sanayi ülkelerinin proletaryası ile sömürge ülkelerindeki köylü kökenli ulusal kurtuluş hareketleri arasında bir ittifak kurmak öncelikli fikirler arasında yer alıyordu. Çünkü, küçük burjuvazinin sınıf karakterine bağlı olarak köylülük, proletarya ile burjuva arasında sürekli bir ikilem yaşamaktaydı. Köylüler, feodaliteye ve emperyalizme karşı kararlı bir biçimde savaştıkları sürece devrimci, küçük ölçekli özel mülkiyete tutundukları ölçüde ise gerici bir niteliğe bürünmekteydiler. Bu nedenle proletarya köylüyle hem ittifak kurmalı, hem de ondan ayrı durmak zorunda idi (Cliff, 1987: 54). Daha açık bir ifadeyle, işçi sınıfının öncü bir sınıf olarak sosyalist bir devrime geçiş sürecinde oynadığı özgün rol olası ittifaklar içinde de muhafaza edilmeliydi.

İşçi sınıfının Rusya'da kitlelerin öncüsü olması gerektiğine ilişkin yaklaşımı Lenin ve *Narodnikler* arasında geçen tartışmaya dek uzanmaktaydı. Lenin, yukarıda izah edildiği üzere, Rusya'nın hızlı bir biçimde kapitalistleştiğini ve bu değişimin durdurulamaz bir süreç olduğunu ısrarla vurgularken; aynı zamanda da “proletaryanın öncü rolünü” ispatlamaya çalışıyordu (Lukács, 1993: 17). Rusya özelinden hareketle işçi sınıfının öncü rolüne bağlı olarak geliştirilen sosyalist devrim stratejisi, kapitalizmin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak gelişen burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki tarihsel mücadelenin ortaya çıkardığı somut ilişkiler örneğiyle diyalektik bir bütünlük içerisindeydi. Daha açık bir ifadeyle, sosyalist devrim stratejisini oluşturan çeşitli bileşenlerin temel referans noktası, Rusya'da kapitalizmin hâkim üretim tarzı haline gelişmiş olmasıydı. Lenin, Rusya'da gelişen kapitalizmin sınıf çelişkilerini keskinleştirdiği için bu durumu olumlu bir gelişme

olarak görmekte, ama aynı oranda da burjuvaziye karşı örgütlü mücadeleyi sahiplenmekteydi.

Tarihsel gelişme eğilimlerinin diyalektik olarak kavranışı “proletaryanın bağımsız olarak” ortaya çıkmasını gerektiriyordu. Çünkü, kapitalizmin Rusya’da bağımsız olarak gelişmesi kabul edildiği takdirde bundan çıkarılacak stratejik sonuç, kapitalist gelişmenin tamamlanması zorunluluğu ve bu gelişmenin ideolojik taşıyıcısının burjuvazi olduğu gerçeğinin kabul edilmesini gerektirecekti. Böylece, burjuvazi, feodalizm ve onun kalıntılarını tasfiye ettikten sonra kapitalist toplumda proletaryanın bağımsız sınıf mücadelesine başlayabileceği yönündeki klasik Marksist teori tarafından karakterize edilen iki aşamalı devrim stratejisi Rusya özelinde somut bir görünüm kazanacaktır (Lukács, 1993: 18). Marx, *Manifesto*’da yaptığı açıklamalarda, proletaryanın izlemesi gereken hedefleri şöyle belirlemiştir:

“... proletarya, her şeyden önce siyasal gücü ele geçirmek, ulusun önder sınıfı durumuna gelmek, bizzat ulusu oluşturmak zorunda olduğuna göre, kendisi, bu ölçüde, ulusaldır, ama sözcüğün burjuva anlamında değil” (1978: 134).

Sorun ortaya bu şekilde konulduğu takdirde iki nokta ortaya çıkıyordu: Devrim güncel bir sorun olarak, işçi hareketinin günlük meselesi olarak mı görülecekti; yoksa artık kararlar üzerinde birleştirici bir etki sağlamaya yarayan uzak bir nihai hedef olarak mı ele alınacaktı?

Tarihsel açıdan bakıldığında burjuvazi bir dönem için ilerici bir misyona sahip olmuş olabilirdi, ama proletarya devriminin hızlıca yaklaşması, burjuvaziyi diğer gerici güçlerle ittifak arayışına yöneltmişti. Bir yandan burjuvazinin ekonomik olarak varolma çabası ve gelişme koşullarının güvence altına alması temeli üzerinde, eski güçlerin siyasal egemenliği altında, burjuvazi ve aristokratik güçler arasında bir ittifak kurulmasını mümkün kılıyordu. İdeolojik olarak tarihsel misyonunu tamamlamış olan burjuvazi kendi eski devrimci taleplerini gerçekleştirme ideallerinin çok gerisinde kalmıştı, artık yerini proleter devrime bırakmıştı. Rusya koşullarında burjuvazi tarihsel misyonunu tamamladığına göre Orta Çağ’dan çağımıza geçiş yönünü gösteren belirleyici güç yalnızca proletarya olabilir idi (Lukács, 1993: 20-22). Rus burjuvazisi demokratik devrimi tamamlayacak durumda değildi. Sınıflar arası ittifaka dayalı proletaryanın girişeceği bir devrimde burjuvaziye yer yok ise, geriye tek seçenek olarak Rus köylüsü kalıyordu. Bu anlayışa göre köylüler, nesnel sınıf olarak içgüdüsel bir ayaklanmaya girişme kabiliyetindeydiler. Rusya’nın kendine özgü sosyo-ekonomik yapısı da proletarya ve köylünün ittifakı için nesnel bir zemin yaratmıştı (Lukács, 1993: 23). Bu neden-

den dolayı “*devrimin güncelliği*” burjuvazi için geçerli olamazdı. Bir başka deyişle, devrimin güncelliği işçi sınıfı için geçerli iken; burjuvazi tarihsel misyonunu tamamlamış bulunuyordu. Eğer burjuvazi Rusya’da tarihsel misyonunu tamamladıysa ve artık gerici bir sınıf olarak işçi sınıfının karşısına çıkıyorsa, öncü sınıf nasıl bir örgütlenme içinde devrimci mücadeleyi yürütecekti. Eğer devrimin güncelliği, Rusya’da, işçi sınıfı için geçerliyse ve burjuvaziye karşı yürütülecek devrimci mücadele öncü sınıf aracılığıyla gerçekleştirilecekse, o zaman proletaryanın burjuvaziden bağımsız devrimci bir ideolojiye de sahip olması gerekecekti.

Bu noktadan sonra da öncü parti anlayışı önem kazanmaktadır. Çünkü, sosyalist ideoloji ancak dışarıdan kitlelere -öncü parti anlayışıyla- verilebilir idi. Lenin, öncü parti anlayışı derken ne kastettiğinin anlaşılması son derece önemli bir yer tutar. Öncü parti iki anlamda anlaşılıyordu: (a) Hem nitelik, (b) hem nicelik. Nitelik anlamında parti, işçi sınıfının yüksek katmanlarına ait ve sosyalizm düşüncesine daha fazla angaje olmuş, işçi sınıfını kucaklayan bir seçkinler oluşumu olacaktı. Nicel olarak ise parti, herkese açık olmayıp profesyonel devrimcilerden oluşmalıydı. Profesyonel devrimcilerin öncülük ettiği parti aynı zamanda “gizlilik” esasına dayalı olarak örgütlenmeliydi. Bu anlayış, her üye adayının partiye kabul edilmesi gerekliliği yönündeki Menşevik görüşün tam karşıtıydı. Lenin, sınıfların mevzilenmesine ilişkin yaptığı tahlilde proletaryanın nasıl bir örgütlenme içinde olmasını ve devrimci mücadelenin nasıl sürdürülmesi gerektiğini en ince ayrıntılara kadar yazdı.

Lenin’in devrim düşüncesinde somut koşullara göre değişen çok geniş bir mücadele alanı vardır. Yukarıda parti yapısına ilişkin olarak izah edilen merkezî-yetçi esaslara dayalı örgütlenme düşüncesi, Komintern’in III. Kongresi’nde yerini “demokratik merkezî-yetçi” esaslara dayalı örgütlenme anlayışına bıraktı. III. Kongrede bu konu şöyle ortaya konuyordu:

“Komünist partisinin örgütünde demokratik merkezî-yetçilik, proletarya demokrasisi ile merkezî-yetçiliğin gerçek bir sentezi ve birikimi olmalıdır...” (Lenin, 2002: 66).

Lenin’in parti örgütlenmesine dayalı olarak geliştirdiği düşüncelerine genel olarak göz önünde bulundurulduğunda -özellikle de Lenin karşıtları tarafından- bürokratik bir oluşumun gelişmesine zemin hazırladığı ve bu bürokratik oluşumun işçi sınıfı üzerinde katı bir denetime yol açacağı gerekçesiyle çoğu defa eleştirildi. Komintern’in III. Kongresi’nde bürokratikleşmeye ilişkin olarak şu ifadeler yer veriliyordu:

“...komünist parti içinde merkeziyetçilik, biçimsel ve mekanik bir merkezileşme değildir; komünist partinin merkezileşmesi, yani güçlü etkili ve aynı zamanda esnek bir önderliğin yaratılması demektir. (...) Biçimsel yahut mekanik merkezileşme iktidarın parti bürokrasisinin elinde merkezileşmesi demektir...” (Lenin, 2002: 67).

Lenin’in merkeziyetçi esaslara dayalı parti anlayışında, bürokratik bir oluşumu hiçbir şekilde kabul edilmemektedir; böyle bir oluşumun işçi sınıfı üzerinde tahakküme neden olacağı vurgulanmaktadır.

Lenin’in geliştirdiği parti örgütlenmesi ve yürütülecek devrim stratejisi ve taktiklere ilişkin genel geçer bir parti prototipi oluşturulamaz. Çünkü, Lenin’in devrimci mücadelesinde, Rusya’nın kendi özgü tarihsel koşulları içinde gelişen ve değişen çok geniş bir devrim stratejisi söz konusudur. Aşağıda izah edileceği üzere proletaryanın Rusya özelinde yürüttüğü devrimci mücadelenin koşulları sürekli değiştiğinden, 1905 öncesi, 1905 Devrim sonrası, 1917 Devrimi ve sonrasında yürütülen mücadele de ciddi değişikliklere uğrayacaktır.

Lenin’in Proletarya Diktatörlüğü Yorumu

Lenin’in yazdığı kitabın ismi de “*Devlet ve Devrim*” zaten. Lenin bu iki kelime arasında bir ilişki kuruyor. Lenin’in bazı çalışmalarında, “diktatörlük” sözcüğünü kullandığını görmekteyiz. Meselâ, 1902 yılında Lenin’in diktatörlüğe ilişkin yaptığı açıklamalarda şöyle diyordu: “Küçük burjuvazi, köylülük dahil devrim sürecinde proletaryayı desteklerse o zaman elbette baskı kurmaya gerek kalmaz ve dolayısıyla diktatörlükten vazgeçilebilir (Draper, 1990: 112). Lenin’in yaptığı açıklamalarda kullandığı “diktatörlük” kavramı akıl yürütmeye dayalıdır. Ayrıca, bu açıklamalarda geçen “diktatörlük” kavramı ile ne kastedildiğine ilişkin kesin bir bilgi de yoktur. 1905 yılında, Lenin, işçi köylü ittifakına dayalı, “devrimci demokratik diktatörlük” kavramını ortaya atıyor. Bu geliştirilen formül terminolojik açıdan iki farklı sorun yaratmaktadır (Draper, 1990: 116). Birinci terminolojik sorun, eğer aynı anda işçi-köylü ittifakına dayalı iki sosyal sınıfın diktatörlüğü oluşacaksa, bu ittifakın, Marx’ın yapıtlarında geçen işçi sınıfının diktatörlüğü nosyonuna dayandırılarak açıklanması oldukça güç.

Lenin’in 1905 yılında Rusya’da yaşanan toplumsal hadiselerle ilişkin olarak yaptığı teorik çözümlenelerde, otokrasinin yıkılmasıyla birlikte kurulacak olan geçici devrimci hükümetin iki devrimci sınıfın (işçi-köylü) ittifakına dayanması gerektiğini öneriyordu. İttifakı oluşturan güçlerden biri olan işçi sınıfı öncü rolünü (proletarya hegemonyası) oynarsa, geçici hükümetin hareketlerini temel bir

konuda sınırlamak zorunda kalacaktı. Bu hükümet, Rus toplumunun demokratikleşmesini (burjuva demokratik devrimi) en uç noktalara dek taşıyacak, ama doğrudan sosyalist önlemler (kapitalizmin mülkiyet ilişkilerinin ortadan kaldırılması) almaktan kaçınacaktı. Troçki, geçici hükümetin sosyalist önlemler almaktan geri duramayacağını ısrarla vurguladı. Lenin, devrimci demokratik diktatörlük kavramıyla açıklamaya çalıştığı şey özetle: (1) İki sınıfın (işçi-köylü) ittifakını oluşturmak, (2) bu ittifakın işçi sınıfın önderliğinde olsa bile sosyalist olamayacağıydı (Draper, 1990: 117).

İkinci terminolojik sorun, “diktatörlük” teriminin başına “demokratik” sözcüğünün eklenmesiydi. Lenin’in formüleştirerek vurguladığı demokratik sözcüğü, burjuva demokratik devriminin bir kısaltmasıydı. Lenin’in geliştirdiği demokratik diktatörlük sloganının anlamı, oluşturulacak olan geçici hükümetin kendisini burjuva demokratik görevlerle sınırlayacak olmasıydı. Lenin’in iki sınıfın ittifakına dayalı olarak oluşturulacak demokratik diktatörlük vurgulamasının diktatörlüğe yapılmayıp, demokratik sözcüğünün vaat ettiği sınırlılık ile proletarya ve köylülük söyleminde ifade bulan iki sınıf problemi üzerinde yoğunlaşmaktaydı (Draper, 1990: 119). Burada dikkat edilmesi gereken husus Lenin’in teorik söyleminde ifade bulan işçi-köylü ittifakı temelinde oluşacak olan devrimci demokratik diktatörlük anlayışının yerine, “demokratik” sözcüğünün kullanılmasının pratik bakımdan hiçbir sakıncasının olmamasıydı. Çünkü, yapılan açıklamalardaki asıl vurgunun diktatörlük kavramına yönelik olmayıp, demokrasi sözcüğüne yönelik olmasıydı.

İster Lenin, ister Troçki olsun, sosyalist devrimin Avrupa içlerine kadar yayılmasının Rusya’da gerçekleşecek sosyalist devrimin kalıcı olması açısından hayati derecede önemli olduğu hususunda hem fikirdiler. Ancak, 1917 Devrimi sonrasında karşılaşılan zorluklar (ekonomik-politik sorunlar, İç savaşın yarattığı tahribat, Avrupa’daki devrimlerin başarısızlığı vb.) dünya sosyalist devrim idealinin zannedildiği kadar kolay olmadığı gerçeğiyle karşı karşıya kalmalarına neden oldu. İktisadi, siyasi ve sosyal alanlardaki beklenmedik gelişmeler devletin varlığının bir süre daha devam etmesini zorunlu hale getirdi. Ancak, yapılan devrim bir sosyalist devrimdir; devletin ne zaman hangi araçlarla ortadan kalkması gerektiğine ilişkin soruların cevaplanması teorik ve pratik düzeylerde bir zorunluluk olarak kendini dayatmaktadır. Lenin, devletin ne zaman, nasıl ve hangi araçlarla ortadan kalkacağına ilişkin tespitlerde bulunurken, yine klasik metinlere başvuracaktır.

Lenin, devlete ilişkin olarak teorik düzeyde bazı açıklamalar yapmayı bir zorunluluk olarak görmektedir. Çünkü, Rus Devrimi, Marksist anlamda bir sosyalist devrim olduğu iddia edilmektedir. Dolayısıyla, sosyalist devrimin geleceği adına, devletin neden bir süre daha varlığını sürdürmesi gerektiğinin açıklanması bir zorunluluk halini almaktadır. Lenin'in devrim paradigması, sadece devletin ele geçirilmesi sürecinde partinin örgütlenmesi, izlenecek strateji ve kitlelerin bilinçlendirilmesi anlamına gelmeyip; aynı zamanda devletin ele geçirilmesi ve onun korunması sürecinde yapılan düzenlemeler de Lenin'in devrim stratejisinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, devletin bir süre daha varlığını sürdürmesine ilişkin yapılan kuramsal tartışmalar Lenin'in devrim paradigması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Lenin'in devlet teorisinin reformistlerden ve diğer muhalif kesimlerden kesin olarak ayıran en temel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: (1) Tüm devletlerin ve sınıf iktidarının sürdürülmesinin bir aracı olarak devlet aygıtının sınıf karakterinin kabulü. (2) Demokrasi ve demokratik devlet kurumlarının sınıfların ve sınıf mücadelesinin üzerinde yer aldığı yanılgısı ve bu yanılgının devrimci Marksistler tarafından reddi. (3) En demokratik burjuva devletlerin bile devlet kurumlarının kapitalist sınıfın iktidarını ve yönetimini ayakta tutmaya hizmet ettiğine ve bu nedenle de iktidarı yıkmaya, iktidarı kapitalist sınıfın elinden alıp işçi sınıfına verme olanaklarının olmadığına inanmak. (4) Burjuva devlet aygıtının ele geçirilmesinden sonra yapılması gerekli en önemli iş asker polis gücünün parçalamak. (5) Burjuva mülksüzleşmesini tamamlamak ve proletarya diktatörlüğünü tesis etmek için işçi bilincini geliştirmek, kitle örgütlenmesini sağlamak. (6) İşçi sınıfı bir başına burjuva devletinden farklı türde bir devlet kurumlarının çatısı içinde devlet iktidarını örgütlemek (Troçki, 1993: 8).

Lenin'i "devlet" sorunsalına ilişkin araştırmaya iten en önemli nedenlerin başında iktidarın ele geçirilmesi sonrasında devletin nasıl bir yapıya bürüneceği ve devletin, hangi araçlarla ve nasıl ortadan kalkacağı sorusunun yanıtlanmasının önem kazanmaya başlamasıdır. Lenin, özellikle de "proletarya diktatörlüğü" kavramını yeniden gündeme taşıırken devlet sorunsalıyla da hesaplaşmak zorundaydı ve bunu yaparken de Marx ve Engels'in devlet sorunsalına ilişkin yaptığı açıklamalardan faydalanacaktır.

Engels, devletin oluşumu konusunda önemli çalışmalarda bulundu. Özellikle de Antik Yunan, Roma ve Germen örgütlenmelerini inceledi. Devletin oluşumuna ilişkin vardığı sonuç:

"...Devlet, daha çok, toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir üründür; bu toplumun, önlemekte yetersiz olduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündü-

ğünden, kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır. Ama, karışıklıkların, yani karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu, kısır bir savaşım içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde yer alan çatışmayı hafifletmesi, "düzen" sınırları içinde tutması gereken bir erklik gereksinimi kendini kabul ettirir; işte toplumdaki doğan, ama onun üstünde yer alan ve ona gitgide yabancılaşan bu erklik, devlettir" (Engels, 1992: 175).

Devlet, insanlık tarihinin belirli bir aşamasında, toplumsal eşitsizliğin tam ortasında ortaya çıkmıştır. Daha açık bir ifadeyle, devlet sınıf mücadelesinin dışında mutlak bir kavram değildir. Gerçekte iktisadi açıdan ayrıcalıklı bir sınıfın devleti iken; görünüşte ise, tüm toplumun devletiymiş düşüncesini genişleterek kendini var eden bir aygıttır.

Modern devletin gelişim sürecine bakıldığında, yeni gelişmekte olan farklı sosyal sınıflar arasında ortaya çıkan çıkar çatışmalarını frenlemek ve aynı zamanda bu çatışmanın tam ortasında doğduğunu görmekteyiz. Gelişmekte olan modern devlet, çatışan sınıfların ortasında doğduğuna göre, bu sınıflar arasında iktisadi bakımdan ayrıcalıklı konumda bulunan egemen sınıfın devletidir. İktisadi hayata egemen olan sınıf iktisadi ayrıcalığı da elde eder ve bu iktisadi ayrıcalık anayasada güvence altına alınır. Ayrıcalıklı sınıf, iktisadi hayata egemen olmanın sağladığı avantajlar sayesinde siyasal hayata da egemen olur. Böylece, modern devlet, iktisadi ve siyasal açıdan egemen sınıfın lehine ve ezilen sınıfı boyunduruk altında tutarak her geçen gün yeni araçlar kazanan devlettir. Modern devletin başlangıçtaki bağımsız yapısı hızlı bir biçimde özerk bir yapıya bürünür:

‘...bir yandan ekonomik hareket, öte yandan olabildiği ölçüde bağımsız olma çabası gösteren ve bir kez oluşturulduktan sonra kendine özgü hareket edebilmekle donatılan yeni siyasal güç. Genel de ekonomik hareket egemendir, ama bizzat kurduğu ve bir yandan devlet gücünün hareketinden, öte yandan aynı anda yaratılan muhalefetin hareketinden bir ölçüde bağımsızlıkla donattığı siyasal hareketin tepkilerine de katlanmak zorundadır (Marx ve Engels, 1996: 241-242).

Marx'ın devlete ilişkin olarak yaptığı çalışmalarda iki kavram karşımıza çıkmaktadır: "bağımsız" ve "özerk". Marx bu kavramlardan ilkinin toplumsal katmanların daha gelişmediği yerlerde devletin bağımsızlığını vurgulamak için kullanırken; ikincisini, sınıfların geliştiği toplumlarda devletin özerk bir yapıya büründüğünü göstermek için kullandığını görüyoruz. Bir toplumsal oluşumda sınıflar ne ölçüde gelişir ve birbirleriyle ne ölçüde ayrılırlarsa, devletin bağımsızlığı da o oranda ortadan kalkar. Buna karşılık görece özerklik kavramı genişler. Bağımsızlığı kalmayan ama özerklik alanı genişleyen devlet modern devlettir. Dikkat edi-

lirse devlet, bağımsızlığını büsbütün yitirip sermayenin devleti durumuna gelirken aynı zamanda toplumun tümünü bir arada tutmanın zorlaştığını da görecektir. Böylece, devlet daha geniş yurttaş kesimine yönelirken, özerklik alanını biraz daha genişletecektir. Bir başka ifadeyle, sermaye sınıfına en iyi hizmeti görelî özerklik alanı genişlemiş devlet verecektir.

Lenin, devlet sorunsalını, proletaryanın güncel sorunu olarak kavramıştır ve onu böyle sunmuştur (Mandel, 1977: 67). Lenin'e göre proletarya, her şeyden önce kendini bir sınıf olarak kurmalıdır. Ama, bunun yanı sıra, burjuvazinin egemenliğine karşı içgüdüsel olarak ayaklanan ara tabakaların aktif unsurlarını eylem için örgütlemelidir de (Mandel, 1977: 72). Burjuvazinin egemenliğine son verilmesi, devlet aygıtının parçalanması, burjuva basınının ortadan kaldırılması sosyalist devrimin başarısı için hayati bir zorunluluktur. Çünkü, burjuvazi iktidar mücadelesi için sürdürülen savaşı kaybettikten sonra ekonomik ve siyasi ayrıcalıkları ele geçirmek için mücadele edecektir. Lenin, devlet aygıtının ele geçirilmesine ilişkin olarak şöyle diyor:

“...eğer devlet, sınıflar arasındaki çelişkilerin uzlaşmaz olduğu gerçeğinden doğduysa, eğer toplumun üzerinde ve “ona gitgide yabancılaşan” bir iktidar ise, açıktır ki, yalnızca zora dayanan bir devrim olmaksızın değil, ayrıca egemen sınıf tarafından yaratılmış bulunan ve içinde o “yabancı” niteliğin maddeleştiği devlet iktidarı aygıtı da ortadan kaldırılmaksızın, ezilen sınıfın kurtuluşu olanaksızdır” (Lenin, 1994: 16).

Yukarıda yapılan alıntıda görüldüğü üzere sınıflı toplumun ürünü olan devletin devrimci yöntemle ele geçirmek yetmez, onun yapısında oluşan egemen sınıf kurumlarının da dağıtılması, parçalanması gerekir. Çünkü, devleti ele geçirdikten sonra sınıf mücadelesi tüm şiddetiyle devam eder. Hattâ ekonomik anlamda mülksüzleşmenin olmasına rağmen siyasi anlamda eşitsizlik farklı bir biçim altında varlığını sürdürür. Ama, proletarya, devlet silahına hâkim olduğu zaman ve onu yeniden örgütlediği sürece güç kazanır. Devletin proletarya açısından bir silah olarak taşıdığı değer, proletaryanın onunla neler yapabileceğine bağlıdır (Mandel, 1977: 75). İktidarın alınmasından sonra silahlı mekanizma ezenlerin değil, ezilenlere hizmet edecek bir yapıya kavuşturulur. Bu devlet, artık bir burjuva devleti olmaktan çıkmıştır; ancak, anarşistlerin iddia ettiği gibi de birden ortadan kalkmayacaktır. Sorun ortaya bu biçimde konulduğu takdirde Lenin açısından cevaplanması gereken birçok soru ortaya çıkmaktadır: Eğer devletin ele geçirilmesi bir amaç değil, birçok düzenlenmenin yapılması için araç ise, devletin varlığının farklı bir sınıf egemenliğinde (proletaryanın egemenliğinde) belirsiz bir süre daha devam etmesi gerekecektir. Devletin, işçi sınıfının egemenliğinde varlığını bir süre daha

devam ettirmesi, Marx'ın yapıtlarında geçen kapitalist devletin ortadan kalkması idealiyle nasıl açıklanacaktır. Lenin, devletin, zannedilenin aksine hemen ortadan kalkmayacağını ve bir süre daha varlığını sürdürmesi gerektiğini Marx'tan yaptığı bir alıntıyla somutlaştırmaya çalışır:

“...1 sınıfların varlığının, üretimin gelişimindeki belli tarihsel aşamalarla ilişkili olduğunu, 2 sınıf savaşımının zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne varacağını, 3 bu diktatörlüğünü, yalnızca bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız topluma bir geçiş olduğunu göstermekten ibarettir” (Marx ve Engels, 1995: 75).

Lenin'in bu alıntıdan çıkardığı sonuç, verili bir toplumsal oluşumda sadece sınıf savaşımının olduğunu savunmak Marksizm açısından yeterli olmayıp, sınıf savaşımının aynı zamanda proletarya diktatörlüğüne yol açacağı biçiminde genişletir (Lenin, 1994: 45). Bir başka deyişle, sınıf savaşımı zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne yol açmaktadır. Marx devrim esnasında işçi sınıfının devlet aygıtının durumuna ilişkin göz önünde bulundurması gereken bir başka hususu şöyle ortaya koymakta idi:

“...gelecek Fransız devriminin bürokratik askeri aygıtı artık bir elden ötekine aktarmaya çalışmayacak, ama onu ezecek; ve bu kıta Avrupa'sındaki her gerçek halk devrimini ön koşuludur. Paris'te partili kahraman yoldaşlarımızın da yapmaya çalıştığı da budur” (Marx ve Engels, 1996: 46).

Bu alıntıda Lenin açısından dikkate değer olan birinci nokta, bürokratik askeri mekanizmayı yok etme sözleriyle proletaryanın devrim esnasında devlet karşısındaki görevlerine ilişkin Marx'ın ana dersini içermesidir. İkinci nokta, Marx'ın, devrimi kıtayla sınırlıyor olmasıdır. Ancak, Marx'ın bu açıklamasında İngiltere'yi dışarıda tutmasının temel nedeni İngiltere'nin güçlü bir bürokratik ve militarist yapıya sahip olmamasıdır. Lenin, Marx'ın devrimi kıtayla sınırlıyor olmasının, emperyalist aşamada geçersiz olduğunu düşünmektedir. Lenin bu iddiasını ispatlamak için Marx'ın yapıtlarında geçen, bürokratik askeri devlet mekanizmasının parçalanmasının her gerçek halk devrimin ön koşulunu oluşturduğu şeklindeki açıklamasını ön plana çıkarır (Lenin, 1994: 46).

Lenin devrim sonrasında ortaya çıkan duruma ilişkin olarak yaptığı açıklamalarda burjuva parlamentosunun yerini alacak olan “komün” diye adlandırdığı bir oluşumdan bahsediyor. Komün, Lenin'in özgün bir buluşu değil, daha önce de Engels tarafından kullanılmıştı:

“...proletarya, devlete gereksinim duyduğu sürece onu, özgür olsun diye değil, karşıtlarını bastırmak için kullanır ve özgürlükten söz etmek olanaklı olduğu anda da devlet devlet olarak var olmaktan çıkar. Bu nedenle devlet sözcüğü yerine her yerde Fransızca “Komün” anlamını pekiyi karşılayabilen (...) sözcüğü Gemeinwesen’in (topluluk) kullanılmasını öneririz” (Marx ve Engels, 1996: 83).

Engels’in yaptığı bu açıklamaya dikkat edildiğinde proletaryanın devrim sonrasında oluşan yeni koşullar karşısında ihtiyaç duyulduğu takdirde, devletin varlığının bir süre daha devam etmesi gerektiği yönündedir. Engels, devlete ihtiyaç duyulmadığı takdirde ise ona komün anlamına gelen kamu kurumu haline gelecek olan bir ad vermesini önermektedir. Asıl anlamda bir devlet olmayan komün Engels’in teorik anlamda son derece önemli bir iddiasıdır. Yukarıda yapılan alıntılardan anlaşılacağı üzere devletin ele geçirilmesi ve proletarya diktatörlüğünün kurulması yönündeki düşünceler sınıfsız toplumun inşasına giden süreçte önemli bir aşamayı oluşturacaktır. Bu noktadan sonra Lenin, devletin nasıl ortadan kalkacağı sorusunun yanıtlanması önem kazanır. Lenin bu sorun üzerinde yoğunlaşırken Engels’e başvurur:

“Proletarya devlet iktidarını ele geçirir ve üretim araçlarını önce devlet mülkiyeti durumuna dönüştürür. (...) devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. Sonunda gerçekten tüm toplumun temsilcisi durumuna geldiği zaman, kendi kendini gereksiz kılar...” (Engels, 1995: 400).

Lenin, Engels’in bu önemli alıntısında geçen “*proletaryanın devlet iktidarının ele geçirilmesiyle devlet olarak devlet ortadan kalkar*”, cümlesini ön plana çıkarır. Lenin’in düşüncesine göre, Engels, proletarya devrimiyle kastettiği şey burjuva devletinin ortadan kaldırılmasıdır; oysa devletin sönmesi üzerine söylediği şeyler ise, sosyalist devrimden sonra, proleter devletten geriye ne kalmışsa onunla ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle, burjuva devleti sönmez; ortadan kalkar. Sönen ise, devrim sonrasında devlete ilişkin geriye kalmış olan “proleter devlet” veya “yarı devlettir.” Lenin, Engels’in devletin bir baskı aygıtı olduğu yönündeki açıklamalardan çıkardığı sonuç, proletaryaya karşı burjuvazi tarafından kullanılan bu "özel baskı gücü" yerine, burjuvaziye karşı proletarya tarafından uygulanan bir "özel baskı" gücünün (“proletarya diktatörlüğünün”) geçmesinin gerekli olduğudur. Devletin devlet olarak ortadan kalkmasının anlamı, işte budur. Toplum adına üretim araçlarına el koma eyleminin de anlamı burada yatmaktadır.

Proletarya, iktidarı ele geçirmesiyle burjuva devleti ortadan kalkmış, ancak proleter devleti oluşturmuştur. Bu proleter devlet, burjuva devleti anlamında bir devlet değildir. İşte sönecek olan da bu devlettir. Proleter devletin sönmesi esnasın-

da tam demokrasiye ulaşılır. Bu anda demokrasi de ortadan kalkar. Çünkü, demokrasi de bir devlet biçimidir. Burjuva devletinin sönmediği bir yerde demokrasi de olamaz (Lenin, 1994: 25-27). Lenin'in devrim paradigması göz önünde bulundurulduğunda "devlete" ilişkin yapılan tartışmalar önemli bir yer teşkil eder. *Birincisi*, devletin ele geçirilmesi sürecinde izlenecek strateji ve taktikleri içerirken; *ikincisi*, devletin ele geçirilmesi sonrasında devlet aygıtına ilişkin yapılması gereken düzenlemeleri kapsar. Lenin, sosyalist devrimin kalıcı olması adına devletin varlığının – burjuva devletinden farklı olarak- proletarya diktatörlüğü adı altında sürmesi gerektiği yönündeki politik tutumunda ısrarlıdır. Lenin'in proletarya diktatörlüğü kavramı komünist toplum idealine ulaşılmasında, sosyo-ekonomik düzenlemeler yapılması için bir geçiş evresidir. Kuşkusuz, Lenin için devletin ortadan kalması son tahlilde önemlidir. Bu nedenle, Lenin, devletin ortadan kaldırılmasının nihai bir amaç olduğunu Marx'ın düşüncelerinden hareketle ispatlamaya çalışır.

Marx, Napolyon devriminin tüm diğer devrimlerde olduğu gibi siyasal iktidarın ele geçirilmesiyle onu güçlendirdiğini, ancak sosyalist devrimin amacının devleti güçlendirmek değil, onu yok etmek olduğunu vurguluyor:

"...bütün siyasal devrimler, bu makineyi kıracakları yerde, yetkinleştirmekten başka bir şey yapmadılar. Artarda iktidar uğruna savaşan partiler bu muazzam devlet yapısını ele geçirmeyi, kazananın en birinci ganimeti saydılar (Marx, 1995b: 136).

Lenin'in vardığı sonuç, proletaryanın sönüp gitmeye başlayacak biçimde örgütlenmiş ve zorunlu olarak sönüp gidecek bir devlete gereksinimi olduğudur. Buna göre: (1) Devletin, sınıf egemenliğinin bir organı olduğu kabul edilmelidir; (2) proletaryanın önceden politik iktidarı ele geçirmiş politik egemenliği kazanıp devlete egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryaya dönüştürmüş olmaksızın burjuvaziyi deviremeyeceğidir; (3) proleter devletin zaferinden hem sonra devletin de sönüp gitmeye başlayacağıdır. Çünkü, sınıf karşıtlıklarının olmadığı bir toplumda devletin varlığı gereksiz hale gelecektir. Tüm bu açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda devletin sönüp gitmesinden söz edebiliriz. Fakat devletin sönüp gitmenin zamanı ya da somut biçimleri sorunları tamamen açıkta kalır. Çünkü, bu sorunların çözümü için yeteri kadar somut veriler yoktur (Lenin, 1994: 107).

Sosyalizme ilişkin somut bilgi onun için yürütülen kavganın bir ürünüdür. Bu bilgi sosyalizm için yürütülen mücadele içinde kazanılır. Sosyalizm hakkında bilgi edinmek için sınıf mücadelesinin günlük sorunlarıyla, bu karşılıklı diyalektik etkileme yolunu izlemeden verilen çaba, bu bilgiyi bir metafizik, bir ütopya, pra-

tik olmayan, salt düşünsel bir şey haline getirir. Lenin'in gerçekçiliği, onun "reel-politiği" bundan kaynaklanır. Lenin, devlet sorununda yaptığının aynısını sosyalizmin inşası sürecinde de yapmaya çalışır: Onu metafizik tecrit olmuşluğundan burjuvalaştırılmışlığından çıkarıp, sınıf mücadelesinin sorunlarının genel bağlamı içine sokar (Lukács, 1998: 81).

Lenin'e göre sosyalizm sorunları, ekonomik yapıya ve proletaryanın devlet gücünü ele geçirdiği andaki sınıf ilişkilerine bağlı sorunlardır. Bunlar doğrudan doğruya proletarya diktatörlüğünün kurulduğu durumdan kaynaklanır. Devleti ele geçiren proletaryanın sosyalizmi inşası sürecinde köylünün feodal kalınlardan kurtulmasını, ancak proletarya ile girilecek bir ittifakın kurulmasıyla başarıya ulaştırabilir. Sosyalizm sanayinin yeniden örgütlenmesiyle ve daha da geliştirilmesiyle, sanayinin emekçi sınıfların ihtiyaçlarına uyarlanmasıyla ve gittikçe daha anlam kazanan bir hayat yönünde yeniden biçimlendirilmesiyle anlam kazanır.

Proletaryanın iktidarı ele geçirmesi onun zayıf sınıf konumundan kurtarmaz, ta ki, devrim "dünya çapında" zafere ulaşana kadar. Bundan dolayı proletaryanın mücadelesi ekonomik açıdan şu iki ilkeye dayanmaktadır: (1) Olabildiğince çabuk ve eksiksiz biçimde sanayinin savaş ve iç savaşta uğradığı yıkıma son vermek; çünkü, bu maddi temel olmadıkça proletarya yok olacaktır. (2) Tarım sorunu proletarya ve köylü arasında ittifaka dayalı olarak çözümlenmelidir. Lenin için "uzlaşma" özgül koşullar altında belirli bir dönem için sınırlı alanlarda proletaryanın çıkarlarıyla paralel bir gelişme göstermektedir. Lenin için uzlaşma devrimin güncelliğinin dolaysız ve mantıklı bir sonucudur.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki, Rus Devrimi sonrasında sosyo-ekonomik alanlarda ortaya çıkan zorluklar nedeniyle devletin bir süre daha varlığını sürdürmesinin gerekli olduğu yönündeki görüş Lenin'in devrim stratejisinin bir parçasını oluşturur. Lenin, devletin ortadan kalkması gerekliliğini son tahlilde kabul etmesine rağmen bu politik tutumun nasıl, ne zaman ve hangi araçlarla gerçekleştirileceğine ilişkin kesin bir açıklaması yoktur. Lenin'in devletin ortadan kalkması gerektiği yönündeki politik tutumu, sosyalizmin tüm dünyada gerçekleşmesi idealine bağlayan belirsiz bir geleceğe ertelemiş gibi görünmektedir. Stalin döneminde ise, devletin ortadan kalkmasına ilişkin yapılan tartışmalara tamamiyle son verilecektir.

Lenin'in Emperyalizm Sorununa Yaklaşımı

Her gelişen, güçlenen şey gibi kapitalizm de bu süre içinde, kendi iç çelişkilerini de geliştirdi ve güçlendirdi. Bu dönem, bireysel kapitalizmin hızla ortadan

kalktığı, tekellerin, kartellerin ve tröstlerin ekonomiye hâkim olduğu, serbest rekabetçi kapitalin hâkimiyetinin, finans kapital tahakkümüne dönüştüğü bir dönemdir. Sanayinin olağanüstü gelişmesi ve üretimin gitgide daha büyük işletmeler içinde hızla yoğunlaşması süreci kapitalizmin en belirleyici özelliklerinden biridir. En yüksek gelişme düzeyine ulaşmış kapitalizmin çok önemli bir diğer özelliği de kapitalistler arasında kurulacak ittifaklardır. Daha açık bir ifadeyle, sanayinin çeşitli kollarının tek bir işletme içinde toplanmasıdır. Lenin bu durumu şöyle ortaya koyuyor:

“Birleşme (...) fırsat farklılıklarını ortadan kaldırır, bunun bir sonucu olarak da, birleşmiş işletmelere daha güvenilir bir kâr oranı sağlar. İkinci olarak, birleşme, ticareti tasfiye etmektedir. Üçüncü olarak, teknik yetkinleşme, sonuç olarak da ‘basit’ [yani birleşmemiş] işletmelere oranla daha fazla kâr elde etme olanağı sağlar. Dördüncüsü, hammadde fiyatlarındaki düşüşün mamul madde fiyatlarındaki düşüşten geri kaldığı büyük bir çöküntü [işlerin durması, bunalım] sırasında, onları, rekabet savaşımında, ‘basit’ işletmelere göre daha kuvvetli kılarak, ‘basit’ işletmeler karşısında büyük işletmelerin durumunu pekiştirir” (1992b: 21).

Sermayenin yoğunlaşması Almanya’da ve İngiltere’de olduğu gibi tekele yol açmaktadır. Sermayenin yoğunlaşması her işletmenin büyük miktarlarda yatırım yapma zorunluluğunu doğurmaktaydı. Ancak, yeni yatırım yapmak daha büyük gereksinimlere ihtiyaç duyulacağından işletmelerin kuruluşunu güçleştirmektedir. Asıl önemli olan husus burasıdır: Emek üretkenliğinin artması ve sermaye yoğunlaşmasının doğurduğu büyük işletmelere ayak uydurmak isteyen her yeni işletme öyle bir üretim fazlası yaratmalıdır ki, kârlı satışlar ancak talep fazlasının yaratılmasıyla elde edilebilir olsun. Aksi takdirde yaratılan üretim fazlası satılmazsa bunun bir anlamı olmayacaktır.

Lenin, serbest rekabetçi kapitalizmin finans kapitalizmine dönüşme sürecini üçe ayırmaktadır:

“... 1) Serbest rekabetteki gelişimin en yüksek noktaya eriştiği 1860-1880 yılları (...) 2) 1873 krizini izleyen ve kartellerin büyük gelişme dönemi olan yıllar (...) 3) 19. yüzyılın sonundaki yükseliş ve 1900 - 1903 krizi dönemi...” (1992b: 25).

1857-60 dünya ekonomik krizinden sonra kapitalizm tam bir refah dönemine girdi. Bilim ve teknikteki o zamana kadar görülmemiş buluş ve gelişmeler, kapitalizmi hızlı bir gelişme ve yükselme sürecine soktu. Bilim ve tekniğin en son buluşlarını sanayiye uygulayarak onu hızla geliştiren kapitalizm, büyük çapta üretimi dev tesislerle geliştirdi ve yaygınlaştırdı. Üretim hızla merkezileşip yoğunlaş-

tı. Bu dönem üretimin toplumsallaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Sadece bir veya birkaç ülkede değil, dünyada bulunan herhangi bir hammaddenin tek gurupları tarafından bölüşülmesidir. Üretim toplumsallaşmakta, ama özel mülkiyet çok küçük bir azınlığın elinde toplanmaktadır. Holding sistemi aracılığıyla büyük tekeller ekonominin tek hâkimi haline geldiler. Böylece, kapitalizm, yeni bir çağa, finans kapital çağına girdi. Lenin, şöyle ifade ediyordu:

“Üretimin yoğunlaşması, bundan tekellerin doğuşu, sanayi ile bankaların kaynaşması, iç içe girmesi: İşte mali sermayenin oluşum tarihi ve bu kavramın (finans kapital kavramının) özü” (1992b: 60).

Lenin, XX. yüzyılın başındaki bu dönemeçten beri olan şeyin, kapitalizmin hâkimiyetinin yerinin finans kapitalizmin alması olarak değerlendirdi. Lenin, tek elci birliklerin örgütlenme zorunluluğu için modern ve uygarlaşmış savaşta küçük ve orta ölçekli işletmelere karşı uyguladıkları yöntemleri kısaca şöyle ortaya koyuyor:

“...(1)hammaddeden yoksun bırakmak (2) “ittifaklar” yoluyla emek arzını durdurmak (yani kapitalistler ile işçi sendikaları arasında, işçilerin, kartelleşmemiş işletmelerde çalışamayacaklarına ilişkin anlaşmalar yapılması); (3) ulaştırma araçlarından yoksun bırakmak; (4) mahreçleri kapamak; (5) yalnızca kartellerle ticaret ilişkileri kurmaları konusunda müşterilerle anlaşmalar yapmak; (6) sistemli bir biçimde fiyat indirmek; (7) kredileri kesmek; (8) boykot...” (D’Encausse, 2002: 29).

Bu yöntemler karşısında küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük tekeller karşısında rekabet etme olanağı yoktur. Tekelerin oluşumu aynı zamanda fiyatların yükselmesine de neden olmaktadır. Rekabetçi dönemin sanayi sermayesi emperyalist dönemde mali sermayeye dönüşmüştür. Üretimin yoğunlaşması ve bunun sonucu olarak tekeller sanayinin ve bankaların kaynaşması ya da iç içe girmesi işte mali sermayenin oluşmasının tarihidir. Serbest rekabetin hâkim olduğu dönemde hammadde ithal edip mal satılıyordu. Tekellerin hüküm sürdüğü dönemde ise, sermaye ihraç edilmekteydi. İşte bu süreç önce iç pazarın paylaşılmasına sonra da dünya pazarların paylaşılmasına neden oldu. Emperyalist dönem kapitalist serbest rekabetin yerine tekellerin geçtiği dönemdir. Lenin, emperyalizmin beş niteliğini şöyle formüle ediyor:

“...emperyalizm, tekellerin ve mali-sermayenin egemenliğinin ortaya çıktığı; sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı; dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en bü-

yük kapitalist ülkeler arasında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir” (1992b: 39-40).

Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak, serbest rekabetçi dönemde, kapitalizmin dengesiz ve kesikli gelişimi daha belirgin bir durum almıştır. Şöyle ki,

“Teşebbüslerin, endüstri dallarının ve farklı ülkelerin eşitsiz ve kesintili gelişmeler içinde olması kapitalist rejimde kaçınılmaz bir olaydır” (Lenin, 1992b: 77).

Bu eşitsiz gelişim tekellerle birlikte ekonomide muazzam bir sermaye fazlası yarattı. Dünya bir avuç tekeller tarafından paylaşıldı. Sermaye ihraç eden ülkeler, dünya pazarlarını, kendi aralarında bölüştüler. Emperyalist aşamada, kapitalizmin dengesiz ve kesikli gelişmesi, tekeller arası anlaşmazlıkları derinleştirip şiddetlendirdi. Artık proleter devrimcilerin dünyayı yorumlamaktan değiştirmeye geçecekleri, her şeyin alt üst olacağı, kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlarını yaşamaya başlayacağı döneme giriyordu. Lenin’in emperyalizme ilişkin yaptığı değerlendirme kısaca böyleydi.

Marx ve Engels, 1840-50 yılları arasında Fransa’da, Şubat Devrimi ile oluşan yeni siyasi gelişmelere bakarak Avrupa’da sosyalist devrimler çağının başladığını düşündüler:

“... büyük ve kesin kavganın başlamış olduğundan ve bu kavgayı uzun süreli ve seçeneklerle dolu bir tek devrimci dönemde vermek gerekeceğinden, ama bu kavganın ancak proletaryanın sonal zaferi ile sonuçlanabileceğinden artık hiç bir şekilde şüphe kuşulanamazdık” (Marx, 1996: 11).

1847 Dünya ticaret bunalımı Şubat ve Mart Devrimlerinin (24 Şubat 1848 Fransız Devrimi, 13 Mart Viyana’da ve 18 Mart Berlin’de yaşananlar) itici gücüydü. 1848 Yılıının ortalarından itibaren yavaş yavaş geri gelen ve 1849 ve 1850 yıllarında doruğa ulaşan sanayideki görece gelişme Avrupa gericiliğini canlandıran bir güç oldu. Louis Bonapart tarafından 2 Aralık 1851 tarihinde gerçekleştirilen bir hükümet darbesiyle birlikte, devrimci dönem o an için son buldu. Marx’ın Şubat Devrimi sonrasında, sosyalist devrimlere ilişkin yapmış olduğu tespitlerin geçersiz olduğunu anlaması geç olmadı:

“... tarih bizi ve benzer düşüncede olanların hepsini haksız çıkardı. Tarih gösterdi ki, Kıta üzerindeki iktisadi gelişme durumu, o zaman, kapitalist üretimin kaldırılması için henüz yeterince olgunlaşmamıştır...” (1996: 14).

Marx, Avrupa'daki 1848 devrimlerine ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunurken, vardığı sonuçlarda yanılmıştı. Lenin kapitalizmin bu aşamasında -emperyalist aşamada- sosyalist devrime ilişkin ciddi tespitlerde bulunacaktır. Lenin'in düşüncesine göre, dönem Marx ve Engels'in dönemi değildi; kapitalizm yeni bir safhaya girmişti. Kapitalizm Marx ve Engels'in 1847-50 yılları arasında girdiğini zannettikleri sürekli ve genel bunalımlar dönemine henüz girmişti. Lenin tekelci dönemde iyice belirginleşen kapitalizmin dengesiz ve kesikli gelişimini doğru gözleyerek, Avrupa proletaryasının ve sömürgelerin emperyalist savaşta alması gereken önlemleri şöyle özetliyordu:

“Birincisi, önce sosyalistler, ne eskiden, ne de şimdi, devrimci savaşlara karşı olamazlar. (...) İkincisi, (...) sınıf savaşımını kabul eden herkes, iç savaşı da kabul etmek zorundadır. Üçüncüsü, sosyalizmin tek bir ülkede zaferi, bir çırpıda genellikle bütün savaşları ortadan kaldırmaz. Tersine, bu savaşları öngörür. Kapitalizmin gelişmesi, farklı ülkelerde hiç de düzenli olmayan bir biçimde yürümektedir. Meta üretimi koşullarında başka türlü de olamaz. Bundan da reddedilemez bir biçimde şu çıkıyor ki, sosyalizm bütün ülkelerde aynı anda zafere ulaşamaz. Önce bir ya da birkaç ülkede zafere ulaşacak, ötekiler bir süre burjuva ya da burjuva-öncesi dönemde kalacaklardır. (1992b: 56-57).

Lenin'in yaptığı bu tespitler ışığında şunları söyleyebiliriz ki, sosyalistler, emperyalist savaş karşısında silahsızlanmanın savunulamayacağını vurgulamakta, sömürgelerin düzenli emperyalist ordulara karşı ancak silahla savaşarak ulusal kurtuluş savaşlarını verebileceğini belirtmektedir. Emperyalist ülke proletaryası ise, kendi ülkelerindeki burjuvaziye karşı kararlı bir iç savaş başlatmalıdır. Kapitalizmin eşitsiz gelişmesinden dolayı tüm ülkelerde aynı anda sosyalist devrimin olanaklı olamamasından ötürü önce bir veya birden fazla ülkede güçlenmesi zorunluluğu emperyalist aşamada proletaryanın göz önünde bulundurması gereken önemli bir husustur.

Lenin'e göre, ekonomik alanda yaşanan gelişmenin tüm ülkelerde eşit düzeyde olmaması kapitalizmin kesin bir kuralıdır. Bundan ötürü Lenin, sosyalizmin gerçekleşmesini önce kapitalist ülkelerin pek azında, hatta bir tanesinde mümkün olabileceği sonucunu çıkarıyor. Marx ve Engels'in “devrim bütün ülkelerde birden patlak verecektir” şeklindeki düşüncesinin ise emperyalist dönemde eskidiğini belirtiyor.

Emperyalist dönemde, herhangi bir ülkede sosyalist devrimin gerçekleşmesinin koşulları, üretici güçlerin gelişme seviyesine bağlı değildir. Çünkü emperyalizm, ekonomik otarşiyi yıkararak, milli özel ekonomileri, dünya ekonomisi

denilen bir zincirin halkaları haline getirmiştir. Sosyalist bir devrimin gerçekleştirilmesi sürecinde, emperyalizmin ilerici bir yönü yoktur. Bu yüzden ilk proletarya devriminin kapitalizmin en gelişmiş olduğu, demokrasinin ve kültür seviyesinin en yüksek olduğu ülkede olacağını beklemek yanlıştır. Marx ve Engels'in tekel öncesi dönem için doğru olan bu önerisi, emperyalist dönemde, artık geçerli değildir. Lenin'e göre, ilk proletarya devrimi, kapitalizmin ve demokrasinin en gelişmiş olduğu şu veya bu ülkede değil, emperyalist zincirin en zayıf olduğu ülkede gerçekleşecektir.

XX. Yüzyılın başında, kapitalizmin emperyalizme dönüştüğünü gözleyen Lenin'e göre, Marx'ın 1847-50 dönemi arasında geldiğini zannettikleri an, "büyük mücadele anı" artık gelmişti. Buna göre, "burjuvazi ile proletarya arasındaki savaş bütün Avrupa'da gündemdedir". Lenin, Marx ve Engels'in 1850 Almanya'sı için öngördükleri sürekli devrim teorisini, Rus proletaryasının devrim teorisi olarak ilan ediyordu. 1840-50 dönemi arasında, Marx ve Engels, bu devrim teorisinde gerçekten yanılmışlardı. Çünkü, onlar, 1847 dünya ticaret bunalımı ile kapitalizmin genel ve sürekli buhranlar dönemine girdiğini zannetmişlerdi. Oysa kapitalizm o çağda yükselme dönemindeydi. Dolayısıyla, Avrupa'da bir proleter devrimin olması imkânsızdı. Bu nedenle, Almanya'daki demokratik devrimin itici gücü proletarya olsa bile, Avrupa'da zamandaş patlak veren proletarya devrimleri olmadığı için, proletarya, devrimi sürekli kılamazdı. Almanya'da proletaryanın, burjuva demokratik aşamada durmaksızın, sosyalist devrim aşamasına geçebilmesi için, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde iktidarı ele geçirmiş olan proletaryanın yardımı şarttı. Oysa şu anda, (emperyalist dönemde) kapitalizm sürekli bunalımlar dönemine girmiş bulunmaktadır. Avrupa proletaryasının iktidara gelmesi için objektif şartlar sistemin bütünü açısından olgunlaşmıştır. Bu yüzden Lenin, Marx ve Engels'in 1850'lerden sonra vazgeçtikleri bu devrim teorisini, kapitalizmin sürekli ve genel bunalımlar döneminde, Rusya gibi, gecikmiş burjuva demokratik devrimin eşliğinde olan bir ülkenin proletaryasının tek ve doğru devrim teorisi olarak ilan ediyordu.

Lenin'in Ulusal Soruna Yaklaşımı

Lenin, emperyalist aşamada sömürge ülkelerinde yürütülmekte olan ulusal kurtuluş hareketlerinin, dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesi yönünde devrimci mücadelenin bir parçası haline gelebileceğini düşündü. Lenin, ulusal kurtuluş hareketlerinin sosyalist devrimin gerçekleşmesi için taşıdığı önemi vurgulaması bir tesadüf değildir. Lenin'i ulusal kurtuluş hareketleri üzerinde yoğunlaşmaya iten başlıca nedenleri şöyle özetlenebilir: Birincisi, gelişmiş kapitalist ülkelerin

burjuva demokratik devrimlerini tamamlamış olması ve bu sanayileşmiş ülke sosyalistlerinin, sömürge ülkelerinde yürütülmekte olan ulusal kurtuluş hareketleri karşısındaki politik tutumu ve davranışlarının sosyalist devrimin gerçekleşmesi açısından taşıdığı önem; ikincisi, Balkanlardaki milliyetçi kıpırdanmalar ve bu ülkelerdeki ulusal bilincin gelişmesinin taşıdığı önem; üçüncüsü, sömürge ülkelerinde yürütülen ulusal kurtuluş mücadelelerin yaygınlık kazanması ve bu mücadelelerin desteklenmesinin dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesi açısından taşıdığı önem.

15 Temmuz 1903 tarihinde Lenin, azınlıklar sorununa ilişkin yaptığı tespitlerde, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını savunmakta ve bu hakkın güvence altına alınarak, demokratik ve anayasaya dayalı bir cumhuriyetin kurulması gerekliliğini düşünmekteydi. Lenin, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkından bahsederken, geleceğe yönelik politik tercihin bağımsızlık yönünde kullanan her ulusun kesinlikle destekleneceğini söylemiyordu (Lenin, 1993: 11). Lenin, şöyle diyordu:

“Proletaryanın partisi olarak sosyal demokrat parti, halkların ya da ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı yerine, her ulus içindeki proletaryanın kendi kaderini tayin hakkına geçerlilik kazandırmayı kesin temelli ödev sayar” (Lenin, 1993: 12).

Lenin tarafından yapılan bu açıklamaya dikkat edildiğinde halkların, ya da ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı yerine, her ulus içindeki proletaryanın kendi kaderini tayin etme hakkı üzerinde durduğunu görüyoruz. Bu düşüncenin başlıca nedeni ezilen tüm proletaryanın son tahlilde birleşmesinin gerekliliğini temel almasıdır. Çünkü, farklı uluslar içindeki ezilen proletaryanın kendi kaderini tayin etme biçiminde ortaya koyacağı mücadele tüm proletaryanın birleşmesine giden süreci hızlandıracaktır. Farklı burjuvazinin farklı çıkarları vardır; ama farklı proletaryanın farklı çıkarları yoktur. Emperyalist devletlerin egemenliği altında bulunan ulusların yürüteceği devrimci mücadelelerin ilk aşamasında siyasal hakların geliştirilmesi ve ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı biçiminde gelişirken bu mücadele sonrasında elde edilecek olan her siyasi kazanım daha sonraki süreçte tüm ezilen proleterlerin birleşmesine giden süreci hızlandıracaktır.

Lenin’in ulusların kendi kaderini tayin etme hakkına yönelik yaptığı açıklamaları dikkate alındığında, bu hakkın kullanılmasında belirleyici olan temel faktörün işçi sınıfının burjuvaziye karşı yürüttüğü sınıf mücadelesi temelinde değerlendirildiğini görüyoruz:

“Proletarya, eşitliği ve ulusal devlet kurma hakkı eşitliğini tanıırken, bütün ulusların proleterlerinin birliğine pek büyük değer verir, ve her ulusal istemi, her ulusun ayrılama hakkını, işçilerin sınıf savaşımı açısından değerlendirir...” (Lenin, 1993: 68).

Her ulusun kendi kaderini tayin etme hakkını savunmak, burjuva milliyetçiliğini desteklemek anlamına gelmemektedir. Lenin, bunun için iki çekince ortaya koyuyor: (1) Ezilen ülke burjuvazisinin içinde bulunduğu ekonomik durumu ile, (2) ulusun ayrılmasında, proletaryanın sınıf çıkarlarını göz önünde bulundurma zorunluluğu. Lenin şöyle diyor:

“Eğer ezilen ulusun burjuvazisi, ezen burjuvaya karşı savaşırsa, biz, her zaman ve her durumda herkesten daha kararlı olarak bu savaştan yanayız. Çünkü biz, zulmün en amansız ve en tutarlı düşmanımız” (Lenin, 1993: 69).

Lenin, her ulusun kendi kaderini tayin etmek hakkını vurgularken; bu politik tutumu belirleyecek olan temel kriterin ise, proletaryanın sınıf savaşımında üslendiği role bağlı olacağını belirtiyor. Ancak, teoride doğru olan her şey pratikte aynen geçerli olamayacağı ortadadır. Bu şu anlama gelmektedir: Az gelişmiş ülke proletaryasının emperyalist ülkelere karşı yürüteceği bağımsızlık yönündeki mücadelesi desteklenecektir. Ancak, sömürge halinde bulunan bu ülkelerde kapitalizm fazla gelişmediği için bilinçli bir proletarya olamayacağından ötürü bağımsızlık yönünde girişilecek herhangi bir mücadeleye de önderlik edemeyecektir. Bu nedenle, Lenin, az gelişmiş ülke burjuvazisinin önderliğinde bağımsızlığın elde edilmesi için ortaya konulacak bir mücadelenin desteklenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak, bu destek, her koşul altında süreklilik taşımayacaktır:

“...ezilen ülke burjuvazisi kendi öz burjuva milliyetçiliğinin çıkarlarını savunursa, biz ona karşıyız. Ezen ulusun ayrıcalıklarına ve zulmüne karşı savaşıyoruz, ama ezilen ulusun kendisi için ayrıcalıklar sağlama yolunda çabalarına destek olmayız...” (Lenin, 1993: 70).

XIX. yüzyılda ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkının XX. yüzyılda olduğu kadar fazla dile getirilmemesinin nedeni, sömürgeciliğin bu kadar geniş bir alana yayılmamış olmasının yanı sıra, kapitalizmin henüz emperyalist aşamada bulunmamasıydı. Bu nedenden ötürü de Marx'ın ulusal hareketlere ilişkin yapmış olduğu açıklamalar sınırlı kalmıştır. 24 Ekim 1864'te Engels'in Marx'a gönderdiği mektupta:

“...İrlanda tarihi, bir ulusun başka bir ulusa bağımlı bir duruma gelmesinin ne kadar yıkıcı olduğunu gösteriyor. (...) Cronvell (...) İrlanda’yı askeri yönden yönetmek ve orada yeni bir aristokrasi yaratmak zorunda olmasaydı, olaylar İngiltere’de de başka türlü gelişirdi...” (Marx ve Engels, 1995: 261).

1867’de Marx, İrlanda sorununa ilişkin olarak ayrıca şu tespitlerde bulunuyor:

“...eskiden İrlanda’nın İngiltere’den ayrılmasını olanaksız diye düşünürdüm. Gerçi ayrıldıktan sonra federasyon gelebilir ama, şimdi artık bu ayrılığı kaçınılmaz görüyorum...” (Marx ve Engels, 1995: 228). “...İrlanda’nın şimdi gereksinildiği şey: 1) öz yönetim ve İngiltere’den bağımsızlık; 2) Bir tarım devrimi; 3) İngiltere’ye karşı koruyucu gümrük tarifeleri” (Marx ve Engels, 1995: 230-231).

İngiliz burjuvazisi demokratik devrimi çoktan tamamlamıştı ama İrlanda henüz burjuva devrimini gerçekleştirmiş değildi. Marx, İrlanda’nın kapitalistleşme sürecini İngiliz burjuvazisinin aracılığıyla gerçekleştirebileceğini düşündü. Kapitalistleşme süreci İrlanda da yaygınlık kazandıkça işçi sınıfının gelişmesine neden olacak ve kapitalizmin yıkılmasına zemin hazırlayacaktı. Ancak, sonraki süreçte yaşanan gelişmeler hiç de Marx’ın beklediği gibi olmadı. İngiliz işçisi üstüne düşen görevleri yerine getirmedi. İrlandalı işçilere bağımsız olmaları yönündeki gerekli desteği verilmedi. Marx, bir süre sonra, bu teorisinden vazgeçerek, İrlanda’nın İngiltere’den bağımsız olmasının gerekliliğini savundu. Marx, İngiliz işçilerinin İrlanda’da yürütülen ayrılma yanlısı hareketlerin desteklenmesi gerekliliğini vurguladı. Lenin, ezen ulusların proletaryasının ezilen ulusların proletaryasına vermesi gereken desteğin tarihsel önemine işaret etti (Lenin, 1998: 102-103).

Lenin’in 1919 yılında ulusal kurtuluş mücadelelerine ilişkin yaptığı tespitler dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesi açısından bakıldığında son derece önemli bir yer tutmaktadır. Lenin’e göre,

“...gittikçe daha iyi anlaşılıyor ki, bütün dünya için gerçekleşmesi yakın olan sosyalist devrim her bir ülke proletaryasının kendi ülke burjuvazisinin karşısında zafer elde etmesinden ibaret değildir. Sosyalist devrim, emperyalistlerin ezdiği tüm sömürgeler ve bütün bağımlı ülkelerin enternasyonal emperyalizme karşı savaşımı olacaktır” (Lenin, 1993: 319).

Lenin’in vurgulamaya çalıştığı husus, sömürgelerdeki ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesiyle emperyalist cephele zamanla büyük gedikler açacak ve sosyalizmin inşası sürecinde önemli başarılar sağlanabilecektir. Lenin’in Doğu’da yürütülmekte olan ulusal kurtuluş mücadelelerine

ilgi duymaya başlamasında ve bu mücadelelerin dünya toplumsal devriminin önemli bir parçası olduğunu düşünmesinde, Avrupa'daki sosyalist devrimlerin başarısızlığı önemli rol oynamıştır. Lenin, Doğu'da yer alan sömürge veya yarı sömürge ülkelerde yürütülen ulusal kurtuluş hareketlerinin başarıya ulaşmasının, dünya sosyalist devrimin gerçekleşmesinde belirleyici olabileceğini belirtmişti. Bu düşünceye göre:

“...tüm dünyanın yazgısını çizme işine bütün Doğu halkları katılacaktır. Böylece başkalarını zengin etme aracı olmaktan çıkacaktır. Doğu halkları giderek, politik hareketin, bütün insanlığın yazgısını çizme işine bütün ulusların katılması gereğinin bilincine eriyorlar” (Lenin, 1993: 320).

Lenin'den yapılan bu alıntıya dikkat edildiğinde, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkından bahsedilen ülkeler emperyalist ülkelerin egemenliği altında bulunan sömürge ülkeler olduğu dikkat çekmektedir. Sömürge ülkelerinde yürütülen ulusal kurtuluş hareketlerine, Lenin'in devrim stratejisi açısından bakıldığında, dünya sosyalist devriminin gerçekleştirilmesi için her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Çünkü, sömürge ülkelerinden elde edilen artı-değer gelişmiş Batılı kapitalist ülkelere aktarılmaktadır, bu da, gelişmiş ülke proletaryası ile az gelişmiş ülke proletaryası arasında kurulacak dayanışmayı büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Gelişmiş ülke proletaryası kendi ülkelerine aktarılan bu zenginlikten bir ölçüde pay almaktadır. Bu nedenle de, Doğu'da yürütülmekte olan ulusal kurtuluş hareketlerinin emperyalist ülkelere karşı kazanacağı her zafer, sömürge ülkelerinin zenginliklerinden yoksun kalacak olan gelişmiş Batılı kapitalist ülkelerdeki sınıf savaşımını daha da hızlandıracaktır. Bu durum kapitalizmin farklı gelişmişlik düzeylerinin yaşandığı ülkelerdeki sınıf mücadelesini geliştirecektir ve dünya sosyalist devrimlerinin gerçekleşmesine giden süreçte belirleyici olacaktır. Lenin, Doğu'daki ulusal kurtuluş hareketlerinin başarıya ulaşmasının dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesinde belirleyici olacağını vurgulamasına rağmen son tahlilde gelişmiş Batılı ülkelerde gerçekleşecek sosyalist devrimlerle nihai zafere ulaşılabilceğini de vurgulamaktan geri kalmıyor:

“... çok açık bir gerçek ki, kesin zafer ancak dünyanın tüm ileri ülkelerindeki proletarya tarafından kazanılabilir...” (Lenin, 1993: 322).

Haziran-Temmuz 1920 Komünist Enternasyonal'in II. Kongresi'nde, ulusal sorun ve sömürge sorununa ilişkin alınan bütün kararlarda ulusların proleterleri ile birlikte toprak sahiplerini ve burjuvaziyi devirmeyi ortak bir mücadele alanı olarak amaçlanacağı vurgulandı. Bütün ezilen ulusların ve sömürgelerde yürütülen

kurtuluş hareketlerinin Sovyet Rusya ile çok yakın bir ittifaka girme olanağı sağlayacak bir siyaset izlenmelidir. Bu ittifakın biçimi, her ülke proletaryasının komünist hareketin gelişme düzeyi, ya da geri ülkeler ya da geri ulusal topluluklardaki işçilerle köylülerin burjuva demokratik kurtuluş hareketlerinin ulaştığı gelişme düzeyi tarafından belirlenmelidir (Lenin, 1993: 333-334).

Lenin, ulusal kurtuluş mücadelelerinin yürütüleceği, feodal ya da ataerki-köylü ilişkilerin söz konusu olduğu sömürge ve yarı bağımlı ülkelere ilişkin şu tespitlerde bulundu: (1) Tüm komünist partiler sömürge ve yarı bağımlı ülkelerdeki burjuva demokratik kurtuluş hareketlerine yardım etmelidir. (2) Gerici unsurlarla sonuna kadar savaşılması bir zorunluluktur. (3) Avrupa, Amerikan Emperyalizmine ve Pan-İslamizme karşı savaş edilmelidir. (4) Geri ülkelerdeki feodalizme karşı savaş devrimci köylü hareketleriyle batı Avrupa komünist hareketleri arasında yakın ilişki kurulmalıdır. Böylece, köylü hareketlerine devrimci nitelik kazandırılmış olunacaktır ve kapitalizm öncesi ilişkilerin hâkim olduğu yerlerde emekçi halkın Sovyet’i kurulabilecektir. (5) Sömürge ve yarı bağımlı ülkelerdeki ulusal burjuva demokratik hareketleri bir koşulla desteklenmelidir. Bu koşul söz konusu ülkelerdeki komünist partilerin gelecekte ortaya çıkabilmesine ve kendi ulusları içindeki burjuva karşıtı amaçlarını sürdürebilmelerine bağlıdır. Komünist Enternasyonal sömürge ve az gelişmiş ülkelerdeki burjuva demokratik hareketlerle ittifak içine bulunmalı, ama onlarla kaynaşmamalıdır. (6) Siyasal açıdan bağımsız devletler görünümü altında iktisadi, mali ve askeri yönden tamamen kendilerine bağlı devletler kuran emperyalist devletlerin bu tutumu emekçilere anlatılmalıdır (Lenin, 1993: 337).

Sonuç

Lenin, sosyalist devrimin gerçekleşmesine ilişkin fikirlerini, Marx’ın bulunduğu dönemden farklı bir dönemde -kapitalizmin daha yüksek aşaması olan “emperyalist” aşamada- geliştirdi. Lenin’in amacı, XX. yüzyıl kapitalizminin işçi sınıfının karşısına çıkardığı yeni ekonomik, politik sorunları aşmak ve önce Rusya’da sonra da tüm Avrupa’da sosyalist devrimi gerçekleştirmektir. Lenin, 1917 Devrimi’yle dünyada ilk defa işçi sınıfının iktidarı ele alabileceğini ve kendi iktidarını kurabileceğini tüm dünyaya gösterdi. Rusya’da sosyalist devrimin bu zaferi Rusya ile sınırlı kalmayıp, diğer ülkelerdeki birçok devrimci mücadeleyi cesaretlendirdi. XX. yüzyılda meydana gelen tüm sosyalist devrimler ve sömürgelerde yürütülen birçok ulusal kurtuluş hareketi, Lenin’in devrimci fikirlerinden etkilenmiştir. Bu çalışmaya konu olan temel problematikten çıkarılacak üç önemli sonuç kısaca şöyle özetlenebilir:

Birinci sonuç, kitlelerin devrime yönlendirilmesinde partinin taşıdığı önemin büyük bir yer tutmasıdır. Rusya’da devrimci dönüşüm sorunsalına Lenin açısından bakıldığında sosyalizmin gerçekleşmesi için bir devrime ihtiyaç vardır. Ancak, Rusya’nın kendine özgü koşulları göz önünde bulundurulduğunda (kapitalizmin fazla gelişmemiş olması, köylü nüfusun çoğunluğu, sınıf bilincinin fazla olmaması...vb.) kitlelerin sosyalist devrimi gerçekleştirecek bilinç düzeyine sahip olmamaları, işçi sınıfının “bilinçlendirilmesi” gerekliliğini ön plana çıkarır. Lenin, bu noktadan sonra partinin önemini keşfeder. Böylece kitlelerin bilinçlendirilmesi ve işçi sınıfının devrime yönlendirilmesi sırasında karşılaşılabilecek tüm zorluklar, merkezi esaslara dayalı örgütlenmiş disiplinli bir parti aracılığıyla aşılabilecektir.

İkinci sonuç, 1917 Devrimi sonrasında devletin, sınıfsız toplum idealinin gerçekleştirilmesi yönünde bazı sosyo-ekonomik düzenlemelerin yapılabilmesi için, varlığını bir süre daha devam ettirmesi gerektiği anlayışı Lenin tarafından karalı bir biçimde savunulmuştur. 1917 Devrimi’ne giden süreçte yapılan tartışmalar daha çok parti örgütlenmesi, kitlelerin bilinçlendirilmesi, partinin izleyeceği strateji ve taktik ve işçi sınıfı dışındaki diğer sosyal katmanlarla kurulacak ittifaklar ile ilişkiliydi. Ancak, 1917 Devrim sonrasında ortaya çıkan fiili durum devletin nasıl bir örgütlenme içinde olacağı tartışmasını ön plana çıkarmaya başladı. Lenin, Marx’ın yapıtlarında dağınık bir biçimde vurguladığı devlet teorisi hakkındaki fikirlerini geliştirerek Rusya’nın kendine özgü koşullarına adapte etti. Lenin, son tahlilde devletin ortadan kalkması gerekliliğini her zaman vurgulamıştı. Ancak, devletin ortadan kalkmasının tek tek bireylerin tercihlerine bağlı olmadığını devletin, sınıfsız toplum idealinin gerçekleştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapmasını ve bunu da “proletarya diktatörlüğü” ile gerçekleştirilebileceğini iddia etti. Böylece, “proletarya diktatörlüğü” temelinde şekillenen iktidar, devleti de ortadan kaldırabilecek düzenlemeleri yapabilecekti.

Üçüncü sonuç, kapitalizmin farklı bir aşamasında -emperyalist aşamada- işçi sınıfının sosyalist devrim stratejisinin değişebileceğidir. Lenin’e göre, proletarya devriminin gerçekleşme koşulu, söz konusu ülkenin iç gelişmesinin bir meselesi olarak bakıp, üretici güçlerin gelişmesinin yeterli olup olmadığı tetkikine dayalı bir anlayış artık geride kalmıştır. Emperyalist dönemde, herhangi bir ülkede devrim şartları, üretici güçlerin gelişme seviyesine bağlı değildir. Çünkü, emperyalizm ekonomik otarşiyi yıkararak, milli özel ekonomileri, dünya ekonomisi denilen bir zincirin halkaları haline getirmiştir ve kapitalist sistemin bütünü açısından duruma bakıldığında, bütün ülkelerde devrimin objektif şartları mevcuttur. Emperyalizmin ilerici bir yönü yoktur. Kapitalizmin bu özel aşamasında -emperyalist

aşamada- az gelişmiş ülkelerde üretici güçlerin zamanla gelişip, sosyalist devrimi evrimci yolla gerçekleştirebileceği yönündeki yaklaşımlar tamamen yanlıştır. Bu yüzden ilk proletarya devrimini kapitalizmin en gelişmiş olduğu, demokrasinin ve kültür seviyesinin en yüksek olduğu ülkede olacağını beklemek yanlıştır. Marx ve Engels'in tekelci kapitalizm öncesi dönem için doğru olan bu önerisi, emperyalist dönemde, artık geçersizdir. Lenin'e göre, ilk proletarya devrimi, kapitalizmin ve demokrasinin en gelişmiş olduğu şu veya bu ülkede değil, emperyalist zincirin en zayıf olduğu ülkede gerçekleşecektir.

KAYNAKÇA

Cliff, Tony (1987), *Partinin İnşası*, C. 1, çev. Tarık Kaya, İstanbul: Yeni Gün Yayınları.

Cliff, Tony (1994), *Bütün İktidar Sovyetlere*, C. II, çev. Tarık Kaya, Bernar Kutluğ, İstanbul: Yeni Uluslararası Yayıncılık.

Cliff, Tony (1996), *Kuşatılmış Devrim*, C. III, çev. Bernar Kutluğ, İstanbul: Z Yayınları.

Clif, Tony (2000), *Bolşevikler ve Dünya Devrimi*, c. 4, çev. Bernar Kutluğ, İstanbul: İde Yayınları.

Carr, E. H. (2002), *Bolşevik Devrimi*, C. I, çev. Orhan Suda, İstanbul: Metis Yayınları.

Carr, E. H. (1998), *Bolşevik Devrimi*, C. II, çev. Orhan Suda, İstanbul: Metis Yayınları.

Çulhaoğlu, Metin (2002), *Bir Mirasın Güncelliği*, İstanbul: YGS Yayınları.

D'Encausse, Helene Carrene. (2002), *Lenin Biyografisi*, çev. Ali Cevat Akkaoyunlu, İstanbul: Doğan Kitap.

Draper, Hall (1990), *Proletarya Diktatörlüğü Tartışması*, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları.

Engles, Friedrich (1992), *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları.

Engels, Friedrich (1995), *Anti Dühring*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları.

Liebmen, Marcel (1990), *Lenin Döneminde Leninizm*, C. I, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları.

Liebman, Marcel (1992), *Lenin Döneminde Leninizm*, C. II, çev. Osman Akınhay, İstanbul: Belge Yayınları.

Lukács, Gyorgy (1989), *Lenin'in Düşüncesi Devrimin Güncelliği*, çev. Ragıp Zarakolu, İstanbul: Belge Yayınları.

Lenin, V. İ. (1979), *Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşılır*, çev. S. Vahap Erdoğan, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1992a), *Bir Adım İleri İki Adım Geri*, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol Yayınlar.

Lenin, V. İ. ve J. Stalin (1989), *Örgütlenme Üzerine*, çev. İsmail Yarkın, İstanbul: İnter Yayınları.

Lenin, V. İ. (2002), *Komünist Enternasyonal*, C. II, çev. Orhan Dilber. İstanbul: Maya Kitapları.

Lenin, V. İ. (1905), "Moskova Ayaklanmasından Çıkarılan Dersler," <http://www.kurtuluscephesi.com/lenin/moskova.html>, 19. 6. 2004.

Lenin, V. İ. (1996), *İşçi Sınıfı ve Köylülük*, çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1989), *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1991), *Komünizmin Çocukluk Hastalığı "Sol" Komünizm*, çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1993), *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1998), *Ulusların Kaderini Tayin Hakkı*, çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1992), *Sosyalizm ve Savaş*, çev. N. Solukçu, Ankara: Sol Yayınları.

Lenin, V. İ. (1993), *Ne Yapmalı*, çev. İsmail Yarkın, İstanbul: İnter Yayınları.

Lenin, V. İ. (2002), *Komünist Enternasyonal*, İkinci cilt, çev. Orhan Dilber, İstanbul: Maya Kitapları.

Lenin, V. İ. (1994), *Devlet ve İhtilal*, çev. Kenan Somer, Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

Lenin, V. İ. (1992b), *Kapitalizmin En Yüksek Aşaması Emperyalizm*, çev. Cemal Süreya, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1995), *Seçme Yazışmalar*, C. I, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1996), *Seçme Yazışmalar*, C. II, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (1995a), *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (1995b), *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire Darbesi*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (1978), *Komünist Manifesto*, çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (1987), *Alman İdeolojisi*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (1995), *Fransa'da İç Savaş*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl (1996), *Fransa'da Sınıf Savaşları*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1989), *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, çev. M. Kabagil, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1994), *Kutsal Aile*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1995), *Seçme Yazışmalar*, C. I, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1996), *Seçme Yazışmalar*, C. II, çev. Yurdakul Fincancı, Ankara: Sol Yayınları.

Mandel, Ernest (1997), *Leninist Örgüt Teorisi*, çev. Oktay Emre, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

Öngen, Tülin (1996), *Prometheus'un Sönmeyen Ateşi Günümüzde İşçi Sınıfı*, Ankara: Alan Yayıncılık.